

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Feminismus a genderová problematika v perspektivě díla *Feminine Mystique*

Vypracovala: Nikol Neubauerová

Vedoucí práce: Šimůnek Michal, Mgr. Ph.D.

České Budějovice 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

V Českých Budějovicích dne 29. 4. 2016

Nikol Neubauerová

Poděkování:

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Michalu Šimůnkovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce a za jeho cenné rady. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině, která mě plně podporovala.

Abstrakt

Bakalářská práce se tématicky věnuje feministickému hnutí, a to v perspektivě knihy *The Feminine Mystique* od Betty Friedanové. Práce bude zaměřena na kritické zhodnocení klíčových témat, které autorka v knize *The Feminine Mystique* rozvádí, důraz bude kladen zejména na jejich zhodnocení v kontextu soudobé diskuse o feminizmu a genderové problematice.

Abstract

This bachelor thesis is dedicated to the feminist movement based on a perspective of the book *The Feminine Mystique* by Betty Friedan. The thesis will be focused on a critical evaluation of the key themes which are discussed by the author of *The Feminine Mystique*. The main aim will be to evaluate these key themes in the context of a nowadays discussion about feminism and gender issues.

Obsah

1	Úvod.....	3
2	Feminismus	4
2.1	Dějiny feminizmu	5
2.2	První vlna feminizmu.....	5
2.3	Druhá vlna feminizmu	7
2.3.1	Přínos druhé vlny	9
2.4	Současná feministická hnutí	9
2.4.1	Liberální feminizmu.....	10
2.4.2	Radikální feminizmu.....	11
2.4.3	Marxistický a socialistický feminizmu	13
3	Gender.....	14
3.1	Moc genderových stereotypů.....	14
4	Osobnost Betty Friedan	16
5	Feminine Mystique.....	17
5.1	Přes překážky k revoluci.....	18
6	Problém beze jména.....	20
6.1	Podoba ženského ideálu.....	21
6.2	Příčiny problému beze jména	23
6.3	Matka příkladem.....	24
7	Krize identity	26
8	Bouřlivá cesta	29
9	Následky bezejmenného problému.....	31
9.1	Syndrom žen kariéristek	31
9.2	Syndrom hospodyně	31
9.3	Únava jako syndrom.....	32
10	Východiska problému beze jména.....	33

10.1	Sex jako řešení?	33
10.2	Profese jako řešení?	34
11	Zásluhy Betty Friedanové	36
11.1	Vzdělávání	36
11.2	Kariéra	39
11.3	Rodina a domácnost.....	42
11.4	NOW.....	45
11.5	Shrnutí	46
12	Závěr	47
	Seznam literatury	48
	Seznam obrázků	51

1 Úvod

Betty Friedanová byla jednou z nevýznamnějších osobností dějin amerického feministického hnutí. Svým kontroverzním dílem *Feminine Mystique* odstartovala druhou vlnu amerického feminismu. Zároveň svými revolučními myšlenkami ovlivnila vývoj tehdejší společnosti z hlediska ženské a mužské rovnoprávnosti. Tímto činem se zapsala do dějin a pro mnohé ženy se stala pomyslnou modlou v boji za rovná práva

Práce se soustředí na rozbor hlavních témat obsažených v knize *Feminine Mystique*, ve snaze akcentovat jejich přínos pro druhou vlnu feminismu. Revoluční názory a myšlenky autorky se také snaží zasadit do soudobého kontextu.

Bakalářská práce je rozdělena do několika částí. V úvodu se věnuje historii a dějinám feminismu a přínosům jeho druhé vlny. Pozornost je věnována také oblasti ideologie feminismu, kde se práce dotýká klasifikace současných feministických hnutí a směrů, které vykrytalizovaly z již zmiňované druhé vlny. Následně je v práci popsán pojem gender a s ním spojené genderové stereotypy, které s feminismem úzce souvisejí.

V části týkající se hlavních idejí knihy je v práci zevrubně analyzován tzv. „problém beze jména“, který je ústřední myšlenkou díla. Velká pozornost je věnována i širokému spektru příčin tohoto problému, ať už se jedná o společensky správné a jediné akceptovatelné postavení ženy v domácnosti, krizi identity, či vlivy matek. Zmíněn je i postupný vývoj jednotlivých aspektů problému v různých oblastech společenského života. Pasáž zahrnuje i následky, se kterými se ženy při řešení situace následně musely potýkat. Nakonec jsou popsány jednotlivé varianty, které autorka předkládá jako potencionální řešení, včetně jejich kritického zhodnocení.

Závěrečná část práce je snahou o interpretaci hlavních myšlenek knihy v kontextu soudobé společnosti. Dotýká se znovu hlavních tezí autorky s tím, že se na příkladech z nedávné doby snaží ukázat jejich aplikaci do současného chování společnosti.

Snahou práce bude zhodnocení myšlenek, vlivu a přínosu americké feministky Betty Friedanové a jejího stěžejního díla *Feminine Mystique*, které se bezesporu stalo základním kamenem druhé vlny feministického hnutí. Dále bude zhodnocen způsob, jakým se nejdůležitější aspekty její práce promítly do života současné společnosti.

2 Feminismus

Přijetí rovnosti mezi muži a ženami je ve své podstatě výsledkem snah teprve posledního století, ne-li desetiletí. Od pradávna byli muži a ženy chápány jako odlišné identity, a v důsledku toho jim byly přisouzeny rozdílné životní role. V období průmyslové revoluce se rozmáhá představa, že muž je živitelem rodiny a žena je hospodyní v domácnosti. Tyto zažitě konvence se ještě více prohloubily s přicházející érou kapitalismu, kdy byly ženy v mnohých případech od společnosti naprosto izolovány. Tento útlak u nich vyvolal vlnu vzdoru. Ženy se také chtěly účastnit občanských svobod, které se v období průmyslové revoluce začaly masově propagovat. V kontextu těchto souvislostí se začíná rozvíjet feministické hnutí a myšlení.

Obecně lze feminismus chápat jako boj za rovnoprávnost ženského pohlaví. Hlavní snahou je odstranění mužské nadřazenosti v sociálních, kulturních, politických a ekonomických otázkách a potlačení diskriminace žen v patriarchálně založené společnosti. Od počátku¹ až do dnešní doby feministky usilovaly o akceptování ženské role a zvýšení prestiže ve společnosti. Osvaldová konstatuje, „ ..., že jde o získání sociopolitických lidských práv, obhájení přístupu k subjektivitě, k právu prosazovat svou přítomnost ve všech podobách lidské existence a na každém poli diskurzu. Jde o snahu vtělit specifický směr myšlení a jiný - což neznamena horší - pohled na realitu do samé podstaty existujících vědeckých teorií.“²

Ve Velkém sociologickém slovníku je feminismus definován jako: „pojmenování ženského hnutí, vycházejícího z přesvědčení o nevýhodné situaci žen ve společnosti, respektive o jejich horším, ponižujícím postavení (ve srovnání s muži), z potřeby revolty proti této situaci a víry v možnosti její změny. Obecným cílem feminismu je, aby žena byla pojímána jako ,individualita se svými vlastními právy‘. Tradičně je feminismus respektive feministické hnutí chápáno jako hnutí za rovnoprávnost žen.“³

Poslední dobou je snahou feminismu usilovat o svobodu ve volbě sociálních rolí, a to jak ženských, tak i těch mužských, a tudíž se vymanit z područí tzv. genderových stereotypů. Feministky apelují na to, aby si každý jedinec účastníci se společenského života svou roli zvolil sám.

¹ Organizované ženské hnutí však vzniklo teprve v 19. století. Za první text moderního feminismu se zpravidla považuje *Obrana práv žen* (1792) z pera Mary Wollstonecraftové napsaná na pozadí francouzské revoluce. (HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. *Politologie* (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6, str. 232)

² OSVALDOVÁ Barbora: *Česká média a feminismus*, Libri/Slon, Praha 2004, str. 41.

³ Velký sociologický slovník: I. svazek A-O. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-718-4164-1, str. 308

2.1 Dějiny feminismu

Velký rozvoj feministického hnutí nastává v době, kdy ze společnosti tradiční vzniká společnost moderní. Přestože v této době zaznamenáváme jistý pokrok a vzestup životní úrovně, tak rovné postavení žen a mužů stále stagnuje. Mnoho feministek připisovalo nerovnoprávnost mezi muži a ženami patriarchálním tradicím, které ve společnosti stále přetrvávaly. Podle těchto zažitých klišé, byli muži „pány tvorstva“ a to ve všech ohledech. Právě muži byli ti, kteří měli výsadu aktivně zasahovat do společnosti. Za to situace žen se vyvíjela diametrálně odlišně.

2.2 První vlna feminismu

Období, kdy probíhala první vlna feministického hnutí, je datováno od konce 18. století zhruba do konce 19. století. V tomto časovém úseku se uskutečnily dvě důležité události, jednou z nich je boj amerických osad za nezávislost a druhou je francouzská revoluce. Tyto důležité mezníky přispěly k posunu ve vnímání rolí a tvorbě nových hodnot.

Představitelky feminismu se dožadovaly uznání svých občanských práv, která měla být díky deklaraci přiznána všem občanům. Hlavním cílem feministek bylo právo volit, a to kvůli domněnce, že účast žen u voleb povede k rychlému vymizení všech předsudků a diskriminací spojených s rodovou rozdílností. Avšak ve skutečnosti vypadala situace tak, že práva byla přidělena pouze části mužů a ženám vůbec. Ženy bojovaly za nejzákladnější lidská a politická práva, jako jsou například: právo na majetek, právo volit a právo na vzdělání. Stávající situace vybědla francouzskou zakladatelku prvních ženských politických spolků Olympii de Gougesovou, aby předložila Prohlášení práv žen a občanek, kde odsuzuje nadřazenost mužského pohlaví. Dílo bylo reakcí na deklaraci *La déclaration des droits de l'homme et du citoyen* (1789).⁴ Práce *Obrana práv žen* (1792), která je zároveň považována za první text moderního feminismu, se zabývá podobnou myšlenkou.⁵ Dílo vzniká v Anglii z pera Mary Wollstonecraftové, která je přesvědčena o tom, že ženám byly jejich role přisouzeny a postavení žen bylo vytvořeno uměle. Tento pohled na skutečnost se uchytil natolik, že ženská méněcennost byla posuzována jako něco naprosto přirozeného. V Americe jsou myšlenky feminismu uplatňovány nejrychleji, přestože prezident Thomas Jefferson se vyjádřil

⁴ OSVALDOVÁ Barbora: *Česká média a feminismus*, Libri/Slon, Praha 2004, str. 8

⁵ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6, str. 232

k volebnímu právu pro ženy takto: „něžná poprsí dam nebyla stvořena pro politická zemětřesení“.⁶

Jedním z cílů, kterého feministky chtěly dosáhnout, bylo právo na vzdělání. První vysoká škola, která začala přijímat od roku 1837 studenty jak mužského tak i ženského pohlaví, byla vysoká škola v Ohiu. Teprve v šedesátých letech mohly ženy absolvovat univerzitu v Paříži a v Curychu a od let sedmdesátých začínají studovat ve Stockholmu, Helsinkách, Cambrige, Bernu, Kodani, Oslu a Haagu. Teprve v letech devadesátých bylo umožněno studovat ženám z Německa a Rakouska- Uherska.⁷

I rovnoprávný přístup k povolání patřil k hlavním požadavkům feministického hnutí. Pro ženy se totiž stává domov v podstatě pastí a současně s tím ztrácí i přehled o společenském dění. V 19. století se začala zvyšovat dynamika hospodářského vývoje, a tak se možnost pracovních příležitostí přesouvala stále více i mimo domovy. V důsledku toho mají ženy touhu se prosadit i mimo svá obydlí. To se jim nakonec podařilo, a tak se uplatňují jako učitelky, ošetrovatelky nebo placené hospodyně.⁸

Dalším požadavkem emancipačního hnutí byla rovnost práv a s ním spojené právo volit. Mělo se za to, že s uzákoněním ženských práv pominou i všechny další předsudky a diskriminace spojené s pohlavní odlišností. Prvopočátek amerického ženského hnutí bývá spojován s rokem 1848, kdy v Seneca Falls proběhlo shromáždění, na kterém byla akceptována Deklarace postojů. Vznikla z pera Elizabeth Cady Stantonové a opírala se o zásady a formulace americké Deklarace nezávislosti. Američanky byly ve svém konání velice aktivní, a to především Elizabeth Cady Stantonová a Susan B. Anthonyová, které založily v roce 1869 Národní sdružení za volební právo žen. Teprve až v roce 1920 se americké ženy mohly těšit z uzákonění svých práv.⁹ V Anglii to byl John Stuart Mill, který obhajoval ženské zájmy, a dokonce v roce 1867 sepsal návrh na zavedení volebního práva žen, který však nakonec nebyl přijat. To způsobilo masové vlny demonstrací, které byly organizovány především sufražetkami. Ty představovaly neumírněné křídlo feministického hnutí pod vedením Emmeline Pankhurstové. Přes veškeré snahy byla ve Velké Británii rovnoprávnost schválena až v roce 1928.¹⁰ V těchto státech došlo ke schválení ženských práv

⁶ OSVALDOVÁ Barbora: *Česká média a feminismus*, Libri/Slon, Praha 2004, str. 18

⁷ Tamtéž, str. 18

⁸ Tamtéž, str. 19

⁹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6, str. 232

¹⁰ OSVALDOVÁ Barbora: *Česká média a feminismus*, Libri/Slon, Praha 2004, str. 21- 22

o poznání déle. Prvním státem, kde ženám roku 1893 byly přiznány jejich práva, byl Nový Zéland.¹¹

2.3 Druhá vlna feminismu

První vlna feministického hnutí a s ní spojené volební právo však neposkytly ženám kýžený výsledek. Právo volit nezabránilo nerovnoprávnosti ani v zaměstnání, ani v rodinách. A v důsledku toho se v 60. letech 20. století rozpoutala tzv. druhá vlna, která přináší nové přístupy a témata.¹²

Pro pochopení problematiky další vlny feminismu je třeba zmínit některá stěžejní díla, která vznikla před touto druhou vlnou a ovlivnila uvažování o ženské otázce. Sociolog Georg Simmel v roce 1911 sepisuje dílo, kde se zabývá systémem tzv. dvojího vládnutí, kdy jedno pohlaví určuje normy, a pak podle nich ještě druhé pohlaví hodnotí¹³. Britská autorka Virginia Woolf píše, že problém je zakořeněn ve způsobu, jakým jsou ženy situovány ve společnosti. V díle *K majáku* odkrývá, že ženské „já“ a veškerá ženská důstojnost je postavena na mužské úspěšnosti. Další dílo, které charakterizuje svět mužů a žen, je od francouzské autorky Simone de Beauvoir. Ve své knize *Druhé pohlaví* upozorňuje na myšlenku, kterou Valdřová popisuje takto: „*Ženy podle ní žijí v tzv. imanenci - v režimu obnovování základních životních funkcí, kdežto muži v transcendenci - řádu tvoření, přesahování, v němž za sebou zanechávají trvalé dílo. Beauvoir se domnívá, že ženy přijímají uzavření v imanenci z pohodlnosti, ale upozorňuje, že se jim to nevyplácí, neboť jsou tak odsunuty do druhořadé pozice.*“¹⁴ Beauvoir také konstatuje, že domácí práce ženě neposkytují svéprávnost, protože tím nepřinášejí společnosti přirozený užitek. Těmito myšlenkami připravuje půdu pro další feministické myslitelky, mimo jiné i pro Betty Friedanovou, která ve Spojených státech amerických svou knihou *Feminine Mystique* odstartovala druhou vlnu feministického hnutí.¹⁵

V počáteční etapě druhé vlny feminismu vykristalizovala myšlenka, že nároky na politická a občanská práva nebo na vzdělání nezaručí to, aby došlo k osvobození žen zpod mužské nadvlády. A tak druhá vlna feminismu přichází s tezí, že ani dosažení politických práv neřeší problém ženské podřízenosti. V tomto období se tedy začíná formovat

¹¹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6, str. 232

¹² HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6, str. 233

¹³ VALDŘOVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, str. 175

¹⁴ VALDŘOVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, str. 176

¹⁵ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6, str. 233

přesvědčení, které je jednou ze zásad druhé vlny feministického hnutí, a tedy to, že společenská nerovnost mezi muži a ženami není nijak biologicky zakotvená, nýbrž společensky a kulturně vytvořená. Ženy zjistily, že je v podstatě společnost odsunula z veřejného života do ústraní jejich domovů. Nelze tedy říci, že se jedná pouze o problém žen, ale jde o problém celé společnosti. V této souvislosti se tak poprvé setkáváme s tzv. genderovými stereotypy.¹⁶

Feministické myšlení konce šedesátých a začátku sedmdesátých let 20. století nastolilo zásadní problémy a otázky. Zjednodušeně se jednalo o příčinách vzniku nerovnosti mezi muži a ženami. Analyzovalo se také to, jakými mechanismy je tato nerovnost vyvolávána a jakým způsobem se dále reprodukuje. Další často kladenou otázkou bylo, jak by vlastně měla vypadat klíčová strategie boje proti mužské nadvládě a jaké nejvhodnější prostředky využít pro odstranění této rodové nerovnosti, ve snaze docílit spravedlivějšího uspořádání vztahů obou pohlaví. Důležitou tezí bylo také to, co vlastně znamená pojem spravedlnosti ve vztahu mezi ženami a muži, jak vůbec tuto rovnost pochopit a v čem by měla spočívat. V neposlední řadě se zkoumal názor žen na kapitalismus jako na ekonomický systém a otázka zda ho podporovat, či proti němu vystupovat.¹⁷

Jednotlivé proudy feministického myšlení se identifikovaly s názorem, že pokud tyto otázky nebudou zodpovězeny, tak není možné dosáhnout ani ženské emancipace ani rodově spravedlivé společnosti. A také se ztotožňovaly v názoru, že nevyhnutelnou podmínkou společenské přeměny směrem k rodově spravedlivé společnosti je ženská svoboda a rovnost. Současně se však odlišovaly v odpovědi na základní filozofické otázky, jako jsou například, v čem má rovnost spočívat, jaké jsou její podoby a smysl a jak je třeba chápat požadavek svobody. Tato fáze ženám připravuje prostor pro to, aby o sobě více vypovídaly, ale ne prostřednictvím zažitých schémat, které jsou běžné v mužském světě, ale především vlastními prostředky o vlastních zkušenostech.¹⁸

¹⁶ VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost*: [vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií]. Vyd. 1. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-3., str. 192-195

¹⁷KICZKOVÁ, Zuzana (ed.) a Marianna SZAPUOVÁ (ed.). *Rodové štúdiá: súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. 1. vyd. V Bratislave: Univerzita Komenského, 2011, 510 s. ISBN 978-80-223-2934-7., str. 111

¹⁸KICZKOVÁ, Zuzana (ed.) a Marianna SZAPUOVÁ (ed.). *Rodové štúdiá: súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. 1. vyd. V Bratislave: Univerzita Komenského, 2011, 510 s. ISBN 978-80-223-2934-7., str. 112

Druhá vlna feminismu je ovlivněna heslem: „osobní je politické“. Feministky usilují o nové přiblížení veřejné a soukromé sféry. Situace žen v domácnosti byla tedy diagnostikována jako problém politický, kterým je třeba se zabývat, a zároveň se o něj zajímat jako o problém veřejný. To, co žena v domácnosti prožívá a jak, lze do jisté míry nazvat politikou. I sama Betty Friedanová odsuzovala oddělení politické sféry od osobní, protože sama byla ženou v domácnosti, která se cítila velmi často izolovaná od vnějšího světa.¹⁹

V zájmu feministek bylo hovořit nejen o rovnosti mužů a žen, ale také o jejich vzájemné odlišnosti. Cílem bylo, aby rozdílnost zároveň nepředstavovala nerovnost a aby jinakost nebyla měřítkem dobrého nebo špatného.

2.3.1 Přínos druhé vlny

Během druhé vlny se na feminismus začalo nahlížet jako na samostatný vědní obor, v důsledku toho bylo zakládáno velké množství ženských organizací. Ve velké míře je zkoumán ženský problém a v nadcházejících letech i problém mužský. Postupně dochází k pronikání a šíření feministických myšlenek také do světa vědy.

K nejzásadnějším výsledkům feministických snah jistě patřilo zajištění volného přístupu ke všem profesím. Dále uznání práva na přerušování těhotenství, které bylo vítáno z důvodu velké úmrtnosti žen při nelegálně prováděných potratech. Druhá vlna také přispěla ke zřízení nových institucí, jako byly azylové domy pro pracující rodiče, dále azylové domy pro svobodné ženy a muže, a také se zvětšil počet mateřských škol. Dalším progresem bylo srovnatelné platové ohodnocení mužů a žen. V neposlední řadě je nutno zmínit schválení práva na větší kontrolu nad svým tělem.²⁰ Zmíněná fakta nám poskytují doklad o tom, že tato druhá vlna byla pro feministické hnutí ve všech ohledech velice prospěšná a přinesla markantní změny v rámci feministické ideologie.

2.4 Současná feministická hnutí

Byla by chyba označit feminismus jako homogenní hnutí, proto se v této souvislosti nehovoří o feminizmu, nýbrž o feminismech. Hlavní téma rovnosti zůstává u všech hnutí stejné, avšak pohledy a přístupy se různí. Evidentní je také rozdílnost stanovených cílů a snaha se k nim dopracovat.

¹⁹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6, str. 234-235

²⁰ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 17-21.

V roce 1998 socioložka Judith Lorber klasifikovala současná feministická hnutí do třech tříd, a to na tzv. reformní feminismy (*liberální feminismus, marxistický a socialistický feminismus a rozvojový feminismus*), feminismy odporu (*radikální feminismus, lesbický separatistický feminismus a „standpoint“ feminismus*) a třetí vlnu feminismu (*mužský feminismus, multirasový feminismus, feminismus sociální konstrukce, postmoderní feminismus, queer teorie*).²¹ První dvě kategorie myšlenkově vychází z druhé vlny feminismu, ale jejich vývoj je rozdílný. Jak reformní feminismus, tak feminismus odporu se snaží dosáhnout stejného cíle, a to změnit patriarchální systém, avšak každé hnutí k tomu využívá jinou cestu a jiné prostředky. Třetí skupina tzv. třetí vlna feminismu se soustředí na otázky genderu, pohlaví a sexuality.²²

Následující rozčlenění vymezuje pouze nejzákladnější přehled, ale ve skutečnosti feminismy existují v proměnlivějších podobách.

2.4.1 Liberální feminismus

Liberální feminismus se zaměřuje čistě jen na rovnost zákonů a práv. Proto je podstatný především v zemích, kde jsou zákony pro ženy a muže rozdílné. Jeho snahou je dosáhnout rovnosti především ve veřejném životě. Svou činnost soustředí na oblasti politiky, trhu práce a vzdělání.²³

Hlavním přesvědčením vyznavaček liberálního feminismu bylo to, že nerovnost mužů a žen je důsledkem jednání společenských, kulturních a především politických institucí, jako i různých forem skryté či otevřené diskriminace. Za základní formu nepřímé diskriminace liberální feministky považovaly znevýhodňování žen skrze různé předsudky, otevřené či skryté mysoginie a genderové stereotypy. Jejich primární strategií bylo objasnit, že nejsou žádné věcné argumenty pro to, aby aktivita žen byla ohraničená na tradiční ženské role. Sekundární snahou bylo zákonnou cestou zakázat ženskou diskriminaci a legislativně zajistit rovnost příležitostí mužů a žen.²⁴

Nejvýznamnější představitelkou liberálního feminismu byla Betty Friedanová, a to díky její práci *Feminine Mystique*. Autorčiny analýzy, argumenty a úvahy vycházejí z idejí

²¹ VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost*: [vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií]. Vyd. 1. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-3., str. 196- 197

²² VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, str. 202-203

²³ VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, str. 203

²⁴ KICZKOVÁ, Zuzana (ed.) a Marianna SZAPUOVÁ (ed.). *Rodové štúdiá: súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. 1. vyd. V Bratislave: Univerzita Komenského, 2011, 510 s. ISBN 978-80-223-2934-7., str. 112

liberálního feminizmu. V souladu s ním si všímá spíše podobnosti mužů a žen, než aby akcentovala jejich rozdílnost. V souvislosti s fungováním ženského mýtu autorka také zmiňuje problém ženské identity, který je i dnes jedním z neutichajících témat feministických diskuzí. Podle interpretace Friedanové je krize identity příčinnou vzniku ženského mýtu. Také konstatuje, že nástrojem kontroly a ovládnutí žen je právě tato mystika, která je zbavuje lidskosti, svobody a tvořivosti. Autorčina analýza ženské mystiky má ráz společenské kritiky, a to ve smyslu kritiky sociálních poměrů, kde je konzum nejdůležitější hodnotou a reklama nástrojem docílení ekonomické prosperity.²⁵

Pokud se zaměříme na vývoj liberálního feminizmu v posledním desetiletí 20. století, s úmyslem zjistit význam tohoto feminizmu jako inspiračního zdroje, odhalujeme, že ho nelze klasifikovat úplně jednoznačně. „*Na jedné straně totiž liberální feminizmus, zvláště v angloamerickém společenském a politickém prostředí, byl dlouho vnímán jako feminizmus hlavního proudu a nejednou byl ztotožňován s feminizmem obecně. Na druhé straně však nemůžeme přehlížet názory, podle kterých liberální feminizmus jako myšlenkový proud v současnosti už vyčerpal svůj teoretický potenciál a můžeme ho považovat za překonaný, anebo že samotný liberalismus jako filozofická teorie je poznamenaný androcentrismem a jako ideologie kapitalismu má nutně patriarchální charakter.*“²⁶ Ovšem byla by chyba, se domnívat, že pilíře, na kterých je liberální feminizmus vystaven, ztratily svou aktuálnost.

2.4.2 Radikální feminizmus

Zástupkyně radikálního feminizmu byly přesvědčeny o tom, že příčinou podřízeného postavení žen ve společnosti je patriarchální uspořádání, které se vyznačuje mužskou dominancí. A také tvrdily, že vinu za ženský útlak nesou muži jako sociální skupina.

Radikální feministky kladly především důraz na sféru soukromou, sféru rodiny a domácnosti. Dle nich byla primárním původcem útisku žen patriarchálně založená rodina. Domnívaly se, že nerovnost ve veřejné sféře souvisí se subordinací žen v domácnostech. „*Rovnost pro ně neznámá jen rovnost příležitostí na svobodnou soutěž s muži na pracovním*

²⁵ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6, str. 242

²⁶ KICZKOVÁ, Zuzana (ed.) a Marianna SZAPUOVÁ (ed.). *Rodové štúdiá: súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. 1. vyd. V Bratislave: Univerzita Komenského, 2011, 510 s. ISBN 978-80-223-2934-7., str. 114

*trhu ani rovnost před zákonem, ale např. i svobodu rozhodování o svém těle, např. o tom, či porodit anebo neporodit dítě.*²⁷

Jednou z prvních teoretiček tohoto směru byla Kate Milletová, která se snažila, ve svém díle *Sexuální politika*, vysvětlit mužskou nadvládu a útlak žen skrze koncept patriarchy.²⁸ Tato práce se řadí k základním textům druhé feministické vlny a je nejkoncentrovanějším vysvětlením radikální feministické teorie. Sexuální politika v jejím podání popisuje vztah mezi pohlavími, který má politický charakter, kdy termínem politika míní vztahy opírající se o moc, ovládání a nadvládu. Za nejstarší formu dominance považuje maskulinní nadvládu, která se podle autorky promítá nejenom do všech minulých a současných společností, ale i do řady základních náboženství, a která předchází veškerým ekonomickým, politickým a sociálním strukturám. Patriarchát charakterizuje jako vztah ovládající a ovládané skupiny, přičemž konstatuje, že se jedná o vztah politický. Autorka v díle rozebírá jednotlivé oblasti sociálního a individuálního života, kde je realizována sexuální politika.²⁹ Kiczková a Szapuová píše o díle toto: „Podle této autorky, hlavní institucí patriarchy je rodina, která jako jistá patriarchální jednotka v rámci patriarchálního celku zabezpečuje kontrolu a konformitu tam, kde politické a jiné autority nejsou dostatečné.“³⁰ Patriarchát je udržován především pomocí socializační funkce rodiny. V průběhu této socializace obě pohlaví podle role, povahy a společenského postavení začnou přijímat patriarchální instituce jako bezprostředně dané.

Další podstatnou myšlenkou radikálního feminismu byla sexuální diference. Jinakost mužů a žen je důsledkem sociálních podmínek, které z nich tvoří dvě naprosto odlišné kultury. V patriarchální společnosti jsou lidské vlastnosti, hodnoty, zájmy i temperament členěny do dvou navzájem odlišných skupin, a to na ženskou a mužskou, přičemž „mužskost“ je považována za určitou normu.³¹

²⁷ KICZKOVÁ, Zuzana (ed.) a Marianna SZAPUOVÁ (ed.). *Rodové štúdiá: súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. 1. vyd. V Bratislave: Univerzita Komenského, 2011, 510 s. ISBN 978-80-223-2934-7., str. 114

²⁸ KICZKOVÁ, Zuzana (ed.) a Marianna SZAPUOVÁ (ed.). *Rodové štúdiá: súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. 1. vyd. V Bratislave: Univerzita Komenského, 2011, 510 s. ISBN 978-80-223-2934-7., str. 114

²⁹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6, str. 248-249

³⁰ KICZKOVÁ, Zuzana (ed.) a Marianna SZAPUOVÁ (ed.). *Rodové štúdiá: súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. 1. vyd. V Bratislave: Univerzita Komenského, 2011, 510 s. ISBN 978-80-223-2934-7., str. 115

³¹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6, str. 248

Autorka zásadně nesouhlasí s tezí, která tvrdí, že sociální rozdíly mužů a žen jsou zapříčiněny biologickým původem. Podle ní není možné odvozovat asymetrii sociálních statutů a rolí podle biologických odlišností. V této souvislosti zavádí pojem gender.³²

2.4.3 Marxistický a socialistický feminismus

Představitelky marxistického feminismu zastávaly názor, že nerovnoprávnost žen není způsobena pouze právními nebo politickými okolnostmi, nýbrž samotnou podstatou kapitalistického způsobu výroby. Znevýhodňování žen chápaly jako průvodní jev kapitalistického zřízení. Předpokládaly, že bez prosazení socialistických idejí nemůže feminismus dosáhnout svých cílů.³³

Je nutno podotknout, že rozlišení marxistického a socialistického feminismu v odborných publikacích není jednoznačné. Část autorek pokládá socialistický feminismus za vývojově mladší s tím, že odráží některé marxistické myšlenky, avšak volnějším formou. Socialistický feminismus akcentuje význam marxistických myšlenek v oblasti soukromého vlastnictví a třídního útlaku o dopady patriarchálního vlivu na životy žen. Feministické analýzy se zároveň soustředí na dopady genderové dělby práce, a to jak v oblasti produktivní, tak v té reproduktivní. Socialistický feminismus nesdílí stejný názor s marxistickým, podle kterého má vést odstranění kapitalismu k odstranění útlaku žen.³⁴

Feministické teoretičky se snažily postihnout materiální bázi útlaku žen. Zaměřily se zejména na otázky kolem neplacené domácí práce žen v kapitalismu, na jejich postavení jako pracovní síly a jiné. Jednou z nejdiskutovanějších otázek socialistického feminismu byla otázka domácích prací. V úvahu bylo bráno to, že práce v domácnosti sice zajišťuje produkci a reprodukci pracovní síly, ale jde o práci, kterou společnost nevidí.³⁵

³² KICZKOVÁ, Zuzana (ed.) a Marianna SZAPUOVÁ (ed.). *Rodové štúdiá: súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. 1. vyd. V Bratislave: Univerzita Komenského, 2011, 510 s. ISBN 978-80-223-2934-7., str. 116

³³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6, str. 244

³⁴ KICZKOVÁ, Zuzana (ed.) a Marianna SZAPUOVÁ (ed.). *Rodové štúdiá: súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. 1. vyd. V Bratislave: Univerzita Komenského, 2011, 510 s. ISBN 978-80-223-2934-7., str. 117- 118

³⁵ Tamtéž, str. 118-119

3 Gender

Pojem gender je poslední dobou často diskutovaným tématem, avšak mnozí netuší, co je jeho obsahem. Gender bývá někdy chybně označován jako pohlaví. Ovšem termín pohlaví zahrnuje pouze fyziologický rozdíl mezi muži a ženami. V kontextu genderu se jedná o sociální, psychologické, historické a kulturní odlišnosti.³⁶ Valdřová hovoří o genderu takto: „...naše biologická konstrukce, naše penisy a vagíny zůstávají po tisíciletí stejné, zatímco společenské postavení žen a mužů, jejich role v rodině, profese, které se považují za mužské či ženské, vlastnosti, které se přičítají mužům či ženám, ženské a mužské způsoby krášlení těla, to všechno se proměňuje v čase a v různých kulturách se liší.“³⁷ Výchozím bodem tohoto sociologického přístupu byla práce Margaret Meadové *Sex and Temperament in Three Primitive Societies* (1935). Meadová staví na tom, že gender je společenskou konstrukcí, kdežto v případě pohlaví jde pouze o biologickou charakteristiku. Gender lze tedy ve své podstatě charakterizovat jako souhrn vlastností a chování, který je kulturně a společensky formovaný a který je určující pro roli člověka ve společnosti s ohledem na pohlaví. Někdy se gender jednoduše charakterizuje jako sociální pohlaví.³⁸

Můžeme konstatovat, že gender je způsob, jakým se prezentujeme okolnímu světu, zda jsme ženy nebo muži, aniž bychom odkryli svá pohlaví. Ale jde i o způsob, jakým se společnost chová k nám a jakým způsobem posuzuje, jestli jsme muži, či ženy. Valdřová píše: „Naše biologické pohlaví je až na výjimky stálé a neměnné. Gender je proměnlivý a velice tvárný. Je záležitostí naší individuality, je to podstatná část naší identity a zároveň je součástí sociálního světa, který určuje, co je ženské a co je mužské.“³⁹

3.1 Moc genderových stereotypů

Bez rovnosti pohlaví nelze docílit demokratické, spravedlivé a vyspělé společnosti s respektem vůči lidským právům v plném rozsahu. S ohledem na to, že se pozice žen ve většině oblastí zlepšila, tak stagnace rozporu mezi rovnoprávností de jure a de facto je stále znatelná. Ve své podstatě tam, kde je dána rovnoprávnost de jure, se nemusí automaticky jednat o rovnoprávnost de facto. V reálu je zrovnoprávnění žen výsledkem procesu, který musí překonávat množství překážek. Jednou z nich jsou právě genderové stereotypy. „Ty tvoří neformální strukturu moci, pod kterou můžeme rozumět normy, které se jako

³⁶ OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6., str. 121

³⁷ VALDŘOVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, str. 21

³⁸ OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6., str. 103-106

³⁹ VALDŘOVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, str. 22

žádoucí/nežádoucí, resp. správné/nesprávné připisují v každodenním společenském vědomí vlastnostem, chování a konání buď mužům, anebo ženám. Žádoucí a správné jsou odměňované, nežádoucí a nesprávné jsou trestané anebo vylučované. Tím se zachovává přežívání rodové nerovnosti.“⁴⁰ Skrze genderové stereotypy se vyjadřují nerovnocenné vztahy mužů a žen, mužům jsou připisovány vlastnosti jako dokonalost, dominance a větší moc, naopak ženám submisivita, méněcennost a menší moc.

Genderové stereotypy můžeme definovat jako očekávané a idealizované vzory, či jako nerealistickou a zjednodušenou vizualizaci „mužskosti“ a „ženskosti“, kterou nalezneme ve všech oblastech našeho života. Tyto stereotypy svou všudypřítomností vytváří představu naprosté přirozenosti, přestože neodráží bezprostřední sociální realitu. *„V rodových stereotypch se uvedené obrazy dávají do vzájemného vztahu, který je asymetrický a hierarchický, protože privileguje nositele jednoho obrazu (,mužskosti‘) a dělá z nich dominantní skupinu, která má větší moc díky tomu, že stanovuje a kontroluje ,pravidla hry‘. Tuto privilegovanost a dominantnost zdůvodňuje připisováním vyšší hodnoty těm vlastnostem, způsobům chování a konání, které tvoří obraz ,mužskosti‘.*“⁴¹

⁴⁰KICZKOVÁ, Zuzana (ed.) a Marianna SZAPUOVÁ (ed.). *Rodové štúdiá: súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. 1. vyd. V Bratislave: Univerzita Komenského, 2011, 510 s. ISBN 978-80-223-2934-7., str. 123

⁴¹KICZKOVÁ, Zuzana (ed.) a Marianna SZAPUOVÁ (ed.). *Rodové štúdiá: súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. 1. vyd. V Bratislave: Univerzita Komenského, 2011, 510 s. ISBN 978-80-223-2934-7., str. 125

4 Osobnost Betty Friedan

Vlastním jménem Betty Naomi Goldstein se narodila 4. února 1921 v Peorii, Illinois, USA. Tato slavná psychologka, spisovatelka a novinářka se stala významnou představitelkou liberálního feministického hnutí. Na univerzitě Smith College vystudovala psychologii a ve studiu dále pokračovala na univerzitě v Berkley.⁴² Nejvíce jí proslavilo dílo *Feminine Mystique*, ovšem za zmínku stojí také práce *It changed my life: Writings on the feminist movement* (Změnilo to můj život, 1976), *The Second Stage* (Druhá fáze, 1981) a *The Fountain of Age* (Fontána staršího věku, 1993).⁴³ Friedanová ve své literární i politické činnosti klade důraz na specifickou ženskou zkušenost, způsobu jednání a myšlení.

V roce 1966 vznikla pod jejím vedením americká organizace NOW (National Organization for Women - Národní organizace žen), kde byla jmenována prezidentkou.⁴⁴ V té době do agendy činnosti organizace spadalo prosazování ženských práv v oblastech sociálních, pracovních a politických, angažovanost v problematice reprodukčních práv včetně zajištění svobodné volby v otázce interrupcí. Dále usilovala o prosazení dodatku o rovnoprávnosti (dodatek, který se feministky snažily přidat do americké ústavy).⁴⁵

⁴² VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, str. 192

⁴³ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 58

⁴⁴ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6, str. 233

⁴⁵ VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, str. 193

5 Feminine Mystique

Knihy byla poprvé vydána v roce 1963 a je považována za pomyslný start druhé vlny feministického hnutí. Hned na začátku předmluvy autorka píše: „*Postupně, a aniž bych si hned utvořila jasnou představu, jsem si začala uvědomovat, že s životy amerických žen, které se snaží, seč mohou, není něco v pořádku.*“⁴⁶ A právě tento tzv. „bezejmenný problém“ je hlavním motivem její práce. Friedanová ve své knize analyzuje celé generace amerických žen, které trpí nedostatkem vlastní identity v důsledku toho, že jsou vnímány pouze jako manželky a matky. A právě toto vnímání jim znemožňovalo další osobní a kariérní rozvoj. Podle patriarchálních společenských pravidel měla žena vše, co potřebovala. Kariéra byla doménou pouze svobodných žen, které byly podle tehdejších měřítek považovány za nešťastné a neúspěšné. Friedanová popisuje situaci doslova takto: „*Pokud ženu padesátých či šedesátých let začalo něco trápit, bylo jí zkrátka předem jasné, že problém je třeba hledat buď v manželství, nebo přímo v ní. Žila totiž v domnění, že ostatní ženy jsou s tím, jaký vedou život, spokojené. Co to bylo za ženu, když ji plně neuspokojovalo voskování kuchyňské podlahy? Tolik se ale za svůj pocit nespokojenosti styděla, že se nikdy nemohla dozvědět, jak mnoho dalších žen ho s ní vlastně sdílí.*“⁴⁷ A právě tento problém beze jména Betty Friedanová označila jako „feminine mystique“. K vytvoření tohoto fiktivního obrazu ženy ve společnosti pomohly také značnou měrou ženské časopisy, reklamy, novinové články, televize a svým dílem přispěli i dětští psychologové, sociologové a psychoanalytičtí popularizátoři.

Knihy ovlivnila nejen život autorky, ale mění i zažité chápání žen šedesátých a sedmdesátých let. Díky autorčiným snahám a jejímu vlivu se otázky spojené s feminismem dostávají i na univerzitní půdu, kde se o nich veřejně debatovalo. Dílo je výsledkem sociologických výzkumů, které autorka prováděla bezmála pět let. Mezi dotazovanými byla řada sociologů, psychoterapeutů, doktorů, obchodníků, redaktorů, učitelů, doktorů a mimo jiné řada žen, které sužoval tento bezejmenný problém. Autorka také vyzpovídala své spolužačky ze Smith College. V knize Friedanová zároveň publikuje části časosběrných rozhovorů, které shromáždila díky velkému množství amerických respondentek v průběhu let 1957 – 1962. Autorka také využívá svých žurnalistických zkušeností a znalostí

⁴⁶ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 37

⁴⁷ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 54

z předchozích studií psychologie, sociologie a moderní historie.⁴⁸ Všechny tyto aspekty vedly k vytvoření díla, které je pro feministické hnutí zásadní.

Pro svou revolučnost se kniha záhy stala čtenářsky úspěšnou. Zejména je nutné ocenit odvalu, se kterou se autorka vrhla do tématu, které do té doby nikdo nedokázal pojmenovat, natož interpretovat. V tomto ohledu jí právem náleží označení – revoluční hrdinka.

V úvodu knihy se autorka sama přiznává, že byla natolik zaslepena ženským mýtem, že si existenci jakéhokoli problému vůbec nepřipouštěla. Daná situace se jí zdála být normální, avšak ve skrytu duše si připouštěla, že ji samotnou nikterak neobohacuje. „*Kterákoli z nás tehdy při drhnutí kuchyňské podlahy nezažila orgasmus, jak bezmála slibovaly televizní reklamy, si musela připadat jako blázen, téměř jako zrůda.*“⁴⁹

Z důvodu absence uspokojení a očekávaného štěstí se sama Betty Friedanová začala cítit jako v pasti. A právě na tento popud se rozhodla sepsat knihu *Feminine Mystique*, jež se stalo pro druhou vlnu feministického hnutí stěžejním dílem.

5.1 Přes překážky k revoluci

V letech, kdy autorka pracovala na svém vrcholném díle *Feminine Mystique*, také zároveň přispívala do časopisů jako *Ladie's Home Journal* nebo *Redbook*. Články, které se povětšinou zabývaly mateřstvím či domácími pracemi a kterými především umocňovala mylný dojem o amerických ženách, ji začaly doslova otravovat. Z těchto důvodů napsala článek, ve kterém se snažila vyvrátit dosavadní tvrzení o negativních účincích vzdělání na tradiční ženské role. Autorka je v něm skeptická vůči základům, na nichž stavěla většina ženských časopisů – ženskému mýtu. A tak není divu, že její článek vyvolal u redaktorů negativní reakce. Někteří dokonce namítali, že se autorka musela dočista zbláznit a že je naprosto vyloučeno, aby byl tento článek zveřejněn. Friedanová se však nenechala odradit a přes všechna možná úskalí vytvořila práci, která se stala stavebním kamenem pro druhou vlnu amerického feminismu.⁵⁰

Nejednou si sama autorka položila otázku, jestli se snad nezbláznila, ale kvůli jednotlivým důkazům, které do sebe perfektně zapadaly, ji neopouštěla ani jistota ani síla pro

⁴⁸ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 33-38

⁴⁹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 31

⁵⁰ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 33-34

dokončení této práce. Nicméně největší odměnou za odvedenou práci pro ni byly pozitivní ohlasy ze strany čtenářek, které častokrát říkaly: „*Ta knížka změnila celý můj život.*“⁵¹

⁵¹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 35-36

6 Problém beze jména

Nevidaný úspěch knihy *Feminine Mystique* zajistil, že se začalo veřejně hovořit o tématech, která před jejím vydáním byla tabuizována. Problém beze jména už nebyl tím problémem, o kterém se ženy ostýchaly hovořit, ale naopak věděly, že o něm mluvit chtějí a hlavně musí.

O problému, který se řadu let skrývá v ženských nitrech, neměl do poloviny 20. století nikdo odvalu ani promluvit. Avšak mnoho žen v sobě začalo objevovat emoce nespokojenosti a nepopsatelných tužeb. V té době se ovšem každá správná žena v domácnosti musela se svým problémem vypořádat sama. A tak se raději nadále pokorně věnovala rodině a plnila si své povinnosti jako vzorná hospodyně. Nicméně jedna otázka v ní vzbuzovala hrůzu, a to jestli je tohle opravdu všechno, co by mělo být smyslem jejího života.⁵²

Spoustu let se do této problematiky nikdo nepokoušel ani proniknout. Jediná rada, kterou odborníci s oblibou používali, byla, že pravý smysl svého života najdou pouze jako manželky a matky. A proto mnozí z nich ženám nabízeli návody, jak si najít dobrého manžela, jak pečovat o své děti nebo jak je správně vychovávat, jak se postarat o domácnost a další spoustu rad, které měly ženě pomoci, aby byla ještě lepší ženou v domácnosti než doposud. Zároveň cílem těchto odborníků bylo ženy ve velké míře od kariéry odrazovat a na ženy, které si tento styl života prosadily, se dívat skrz prsty. Ženy starší generace cítily lítost, kvůli svým nesplněným snům a ty mladší ve většině případů ani žádné neměly. Proč taky ano? Mladým ženám bylo od útlého věku vštěpováno to, aby si našly manžela a plodily děti.⁵³

Sama Betty Friedanová se začala angažovat také proto, že stejně tak jako řada ostatních žen, začala ve svém soukromém životě pociťovat problémy, kterým nechtěla pouze nečinně přihlížet. Ovšem v první řadě bylo podstatné nalézt pro tento problém vhodné pojmenování.

Problém, jenž podle jejích výzkumů trápil generace amerických žen, autorka ve svém díle definuje jako bezejmenný. Po mnoho let mu nebyl věnován žádný zájem natož studie, či diskuze, protože do tohoto okamžiku si většina lidí vůbec nepřipouštěla, že se o nějaký problém jedná. Situace se stala realitou, nad kterou se nikdo ani nepozastavil, protože byla považována za naprosto běžnou. Ale to jenom do doby, než přišla Betty Friedanová, která se snažila zažité stereotypní konvence vyvrátit. Na její popud společnost zjistila, že tento

⁵² FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 49

⁵³ Tamtéž, str. 49-50

problém je reálný a je nutné ho ihned začít řešit. „Bezejmenný problémem“ se týkal především dobře situovaných Američanek, jenž se u nich projevoval častými úzkostmi, depresemi a pocity neprospěšnosti pro okolní svět. Mnohým z nich chyběla vlastní identita, a tak raději bezmyšlenkovitě přijímaly identitu matky, manželky, či hospodyně, která jim však nepřinášela životní naplnění. Konvenční společenská představa jim zároveň bránila rozvinout jejich potenciál i mimo tyto předepsané společenské role. Na základě toho, ženy nemohly uplatnit ani své vzdělání ani své další schopnosti. Kariéra byla v jejich podvědomích zaryta jako atribut žen neprovdaných, a tudíž žen nešťastných.⁵⁴

Problém je nazýván jako „bezejmenný“, protože ženy fungují podle předepsaných rolí matky a manželky, avšak odpor k těmto rolím se obávají veřejně prezentovat. Obavy jsou zapříčiněny společenskou konvencí, která říká, že ženy mají vše nezbytné k tomu, aby byly šťastné, pokud tomu tak není, chyba je na jejich straně.⁵⁵ Ženské pohlaví bylo upozorňováno na to, že nadměrné vzdělání a profesní vzestup povedou k jejich maskulinizaci. Právě ženy se zvýšeným stupněm maskulinizace se ve svém důsledku stávají pro muže potencionálně neatraktivní, ba dokonce sexuálně nezajímavé. Dle tehdejších názorů bylo ženství to nejcennější, čeho mohla žena ve svém životě dosáhnout a měla být za něj vděčná. Feminita byla chápána jako něco tajemného, a to především díky tomu, že přispívala ke zrodu nového života. Friedanová píše: „... *feminine mystiques* s sebou neslo další z nevyvratitelných, leč falešných pravd, a sice že žena, která nerodí děti, není žádná žena.“⁵⁶

6.1 Podoba ženského ideálu

Po roce 1949 se v Americe naprosto roztříštil ideál rozvíjející se ženy s neomezenými obzory. Ustálila se podoba hospodyňky - matky, jež měla být hlavním naplněním ženského údělu. Především četbou ženských časopisů lze odhalit, že tato přeměna probíhala i celá léta padesátá. Tento fakt dokazují i tituly jako: „Ženství začíná doma“, „Mám po svatbě chodit do práce?“, „Nebojte se vdát za mlada“, „Vaření je pro mě jako poezie“ a mnoho dalších, které dávají jasně najevo priority tehdejšího amerického ideálu ženství. Dle tehdejšího amerického ideálu, který byl udáván ženským mýtem, měla být žena zaměstnaná pouze domácími pracemi a vychováváním svých dětí. Ideál americké ženy prošel radikální proměnou, v podstatě by se dalo hovořit o tom, že u žen docházelo k jakémusi schizofrennímu rozdvojení

⁵⁴ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, str. 58

⁵⁵ Tamtéž, str. 59

⁵⁶ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 88

osobnosti. Za pozitiva ženského já byly považovány sexuální touhy a jeho negativní část představovala individualita a tužby po kariéře.⁵⁷

Betty Friedanová podobu tehdejšího ženského ideálu definuje doslova takto: „*Předměstská hospodyňka - sen každé americké slečny a dívky a také předmět závidění žen celého světa, jak si mnozí mysleli. Svět znal americkou hospodyňku (American housewife), kterou moderní věda a technika prostřednictvím bezmála zázračných čisticích prostředků a pomůcek zbavily každodenní dřiny, ušetřily jí rizika spojeného s porodem a také starostí, které by si jinak musela dělat například s nemocnou babičkou. Americká hospodyňka byla zdravá, krásná a vzdělaná žena, která se nemusela o nic starat, vyjma manžela, dětí a domácnosti. Byla to žena, která skutečně našla životní spokojenost a naplnění. V pozici hospodyně a matky byla také považována za rovnoprávnou partnerku svého manžela. Mohla si vybírat; mohla mít, jaké auto chtěla, jaké šaty chtěla, jaké zařízení do bytu chtěla, mohla chodit, do kterého chtěla supermarketu; zkrátka měl všechno, o čem kdy ženy snily.*“⁵⁸

V případě, že žena chtěla dosáhnout vlastní nezávislosti, dostávala nálepku kariéristky. Fakt, že by žena pracovala, byl dle společnosti padesátých let naprosto neadekvátní a nemyslitelný. Nejčastější předsudek, který v hojném množství stále přetrvával, byl ten, že si ženy nejsou schopny najít manžela, se kterým by si založily rodinu. Ač ve většině případů byl opak pravdou. V souladu s tímto přesvědčením vycházela i řada periodik, kde byla žena zobrazována jako spokojená hospodyňka, která ve svém životě netoužila po ničem jiném, než se stát takzvanou „housewife“. Redaktoři mnoha časopisů dávali přednost propagaci tehdejšího ideálu, jelikož se s ním ženy mohly snadno ztotožnit. Články o reálných životech žen nepřicházely v žádném případě v úvahu, ba dokonce byly censurovány.⁵⁹

Ovšem spousta žen s tímto předepsaným ideálem ve skrytu duše doslova bojovala. Byly přesvědčeny, že nejsou zcela v pořádku, pokud je neuspokojuje celé dny obstarávat děti a domácnost. Mnohé se za to dokonce styděly, a proto raději mlčely a tiše trpěly. Přitom žen se stejnými problémy nebylo zrovna málo. Když se žena odvážila o svém trápení promluvit s manželem, většinou se setkala s neúspěchem. Muži nedokázali porozumět, co za problémy by ženy mohly mít, když největší odpovědnost závisí na nich. Pro ženy bylo jednodušší

⁵⁷ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 88-90

⁵⁸ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 53

⁵⁹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 92-97

například veřejně hovořit o sexu, než o jejich problémech. Ani specialisté na lidskou psychiku jim nedokázali pomoci. Faktem je, že většina žen je raději nenavštěvovala ze strachu, že by byly označeny za neurotičky.⁶⁰

Nabízí se myšlenka, jak je možné, že ženy byly stále nespokojené, když měly všechno, po čem kdy toužily. Pro společnost to bylo naprosto nepochopitelné, že ženy zaujímají takové stanovisko, vždyť nemusely pracovat, staraly se pouze o děti a domácnost a ve zbylém čase si prakticky mohly dělat, co chtěly. A jim stále ke štěstí něco chybělo. Proto si ženy začaly zjišťovat, z jakých důvodů nejsou spokojené a v čem spočívá podstata jejich problému.

Sama autorka se nejprve pokusila přiblížit stereotypnímu ženskému ideálu, a tudíž se snažila tento ženský mýtus akceptovat. Proto dala před kariérou psychologičky a redaktorky raději přednost „kariéře“ hospodyňky. Avšak její vlastní zkušenost ukázala, že ideál, který rozšiřují média, není slučitelný s realitou. A tak se začala zajímat o to, co bylo příčinou nezdaru. Nakonec na svou otázku našla odpověď.⁶¹

6.2 Příčiny problému beze jména

Množství žen, které ve svém životě strádaly, nekontrolovatelně přibývalo. A právě tato skutečnost byla hlavním důvodem, proč mnozí odborníci začali hledat příčinu tohoto bezejmenného problému. Mnohdy docházeli k absurdním závěrům, avšak povětšinou tuto situaci připisovali vzdělání, jehož některé ženy dosáhly. Vzdělané ženy měly potřebu neustále rozvíjet své znalosti. To napomáhalo zvýšit jejich sebedůvěru, nezávislost a přispívalo ke stanovení si vyšších cílů. Neměly zájem se připoutat k domácnosti, protože by tak ztratily možnost dalšího duchovního růstu.⁶²

Vzdělané ženy se nejvíce obávaly toho, že úsilí, které vzdělání věnovaly, přijde vniveč. Žádná žena nestudovala léta proto, aby se hned po studiu oddala domácím pracím, manželovi a výchově svých dětí. Způsob, kterým odborníci chtěli problém vyřešit, byl mnohem absurdnější než problém sám. Dle názorů odborníků, by se ženám mělo dostávat lepšího vzdělání v oblasti domácích prací. Na základě toho, byly ve velkém počtu zakládány semináře, jejichž hlavním úkolem bylo ženy dobře připravit na roli ženy v domácnosti. Mimo jiné vycházely i publikace, které ženám radily, jak zvýšit sexuální apetit. Nejiracionálnějším

⁶⁰ West Valley College, 2014. [online]. Poslední změna 18. 3. 2014. [Cit. 22. 3. 2014]. Dostupné z: http://instruct.westvalley.edu/kelly/Distance_Learning/History_17B/Readings/Friedan.htm.

⁶¹ HOROWITZ, Daniel. *Betty Friedan and the Making of „The Feminine Mystique“: The American left, the Cold War and Modern feminism*. Amherst MA: University of Massachusetts Press, 2000, str. 153

⁶² FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 60

řešením, které mělo pomoci vyřešit bezejmenný problém, bylo zabránit ženám ve studiu na vysokých školách. Vysokoškolské vzdělání jim sice rozšiřovalo obzory, ale ne v oblastech týkajících se domácnosti, proto jim bylo naprosto neužitečné. Nota bene pozici manželky a matky spíše zhoršovalo a ubíralo čas, který by mohly využít například na nějakou z domácích prací.⁶³

Betty Friedanová se však s tímto názorem neztotožňovala, naopak vzdělání považovala za nedílnou součást seberealizace každého jedince a za přípravu k budoucímu povolání. Její inklinace ke vzdělání byla patrná. V roce 1976 se zasloužila o rozvoj vzdělávacího systému a napomohla k jeho přetvoření, ve smyslu položení základního kamene rovnostářské společnosti. Tomu předcházela vzdělávací revoluce, která se týkala sexuální role žen a mužů a vzdělávání samotného. Nově měla být zavedena rovnocenná péče o dítě rozdělená mezi ženu a muže. Vzdělávací revoluce měla započnout již na univerzitách, a tak na každé univerzitě nemělo chybět centrum péče o dítě nebo škola pro děti členů fakult. Dle Betty Friedanové měly všechny tyto aspekty pomoci ke zpřístupnění studia.⁶⁴

Právě vzdělání mělo přispět k vyřešení bezejmenného problému, avšak, jak si tento fakt měly ženy uvědomit, když jediným vzorem pro ně byla matka, která kromě starostí okolo domácnosti neměla jiné aktivity.

6.3 Matka příkladem

Bezejmenný problém nesužoval úplně všechny ženy. Našly se i takové, které se ze svých životů těšily. Spousta žen byla vděčná za to, že mají děti, manžela a krásný dům. Těmto ženám jejich životní úděl vyhovoval, ač věděly, že jiné zájmy kromě péče o domácnost nemají, přesto byly se svým životem spokojené. A proto s náležitým sebevědomím do kolonky zaměstnání vyplňovaly - žena v domácnosti.⁶⁵ *„Jak je možné, že v době, kdy jsme dávno zametli se všemi předsudky a jinými překážkami, které ženám znemožňovaly být rovnocennými partnerkami mužů, osobami s vlastními právy a názory, svobodnými lidskými bytostmi a neomezenými možnostmi, se ještě najde osoba pohlaví ženského, jež ochotně přikývne, uslyší-li, že není normální lidská bytost, nýbrž „žena“, jak ji definují ti, kteří nevědí*

⁶³ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 59-61

⁶⁴ CASTRO, Ginette. *American feminism: A contemporary history*. New York: New York University Press, 1990, str. 58

⁶⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 115

*nic o svobodě a právech jednotlivce ani lidském osudu?*⁶⁶ Hlavním zdrojem inspirace těchto žen byly jejich matky. Zároveň ke stejnému ideálu byly vychovávány i jejich děti. Chlapci byli vedeni k tomu, aby byli do budoucna schopni finančně zabezpečit své rodiny a mít rozhodující slovo ve všech otázkách týkajících se domácnosti i mimo ni.⁶⁷

Řada feministek byla toho názoru, že je jen otázkou času, než ženy pochopí, že nejsou šťastné a v podstatě zjistí, že je bezejmenný problém trápí také. Dle mínění Betty Friedanové je lepší si v životě projít určitými problémy, než se vyrovnat s pasivním přístupem k životu. Sama autorka se stala matkou a milující manželkou, avšak nikdy neměla zájem mít stejný osud jako její matka. Ani její matka nechtěla, aby mladá Betty dopadla stejně jako ona. Jakoby uznávala, že ve svém životě nedosáhla takového životního naplnění, v něž původně doufala. Nechtěla tak, aby se její dcera stala pouze hospodyňkou jako ona, aby Betty opakovala stejné chyby jako ona. Podporovala Betty v budování kariéry a odsuzovala myšlenku toho, že by se jí měla vzdát ve prospěch manželství. Zároveň chtěla, aby její dcera využila všechny pozitivní příležitosti, které jí život nabízel. Z těchto důvodů ji plně podporovala ve vzdělání.⁶⁸

Spoustu dívek nechtělo skončit jako jejich matky, na druhou stranu pro ně bylo velmi složité najít si jiný vzor. A pakliže ženy neměly vysokoškolské vzdělání, mohly se pouze inspirovat životy hospodyněk. Pokud se některá z žen odlišovala tím, že chtěla budovat kariéru a stát se například učitelkou, byla automaticky prohlášena za nenormální a za tu, která si není schopná najít manžela, se kterým by zplodila děti. Z tohoto hlediska můžeme konstatovat, že příliš malé množství vzorů mohlo být jednou z příčin vzniku bezejmenného problému.

⁶⁶ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 119

⁶⁷ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 119

⁶⁸ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, str. 64-65

7 Krize identity

Nedostatek kvalitních vzorů bývá velmi úzce spojován s krizí vlastní identity. K této situaci především docházelo, když se mladé ženy měly rozhodnout, jakou cestou se jejich životy budou do budoucna ubírat. Sama autorka popisuje pocit nejistoty, který ji sužoval při této otázce. Sama se kvůli lásce vzdala stipendia, začala pracovat pro noviny, vdala se a měla děti, v podstatě začala žít dle standardů „feminine mystique“. Když se však autorka pokusila ohlédnout do minulosti, nikdy nepochopila důvod, proč se své kariéry tak dobrovolně vzdala. Právě na tuto otázku se snažila ve svém podvědomí odpovědět.⁶⁹

V roce 1959 se autorka dotazovala absolventek, jak si představují svou budoucnost. Ty nezadané odpovídaly neurčitě, protože vlastně netušily, co budou chtít do budoucna dělat, avšak zasnoubená děvčata měla jasno – svatba, děti, vlastní byt. Tyto ženy měly podvědomě zafixováno, že ač budou mít sebelepší vzdělání, nečeká je nic jiného, než nálepka ženy v domácnosti. Ženy byly častokrát frustrované, kvůli jejich stereotypní náplni dne a zároveň z toho, že nemají žádný svůj osobní život ani budoucí vyhlídky, kam by se jejich životy měly ubírat.⁷⁰

Ženský mýtus, ve své podstatě, přikazoval ženám zapomínat na svou vlastní identitu. Autorka přesto namítá, že ženy nebyly natolik zaslepené, aby si neuvědomovaly to prázdné místo v jejich nitrech. Avšak realita byla taková, že generace amerických žen šedesátých let neměla žádnou představu o tom, kým jsou, natož kým by chtěly být. S tímto předpokladem manipulovala především média, která z něj těžila ve svůj prospěch. Média předpokládala, že americké ženy samy netuší, kým vlastně jsou, a proto s díky přijmou ideál a identitu, kterou jim reklamní tvůrci neustále vtlučkali do hlav.⁷¹

Ženy si neuvědomovaly sebe samy, a tak se rádo by snažily přizpůsobit nějakému vlastnímu ideálu – ideálu dokonalé ženy. Tím v sobě popíraly jakoukoliv vlastní jedinečnost a dobré vlastnosti, které jim byly přirozené. Autorka tuto skutečnost dokládá životní situací jedné dívky: „*Po vyučování sice chodím do baru kousek odsud, ale vždycky tam jen sedíme a celé hodiny se nebavíme o ničem jiném než o oblečení, o vlasech nebo twistu, což mě moc nezajímá, takže se vždycky musím hrozně přemáhat. Ale přišla jsem na to, jak si je získat –*

⁶⁹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 121-123

⁷⁰ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 123-126

⁷¹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 124-126

*chce to chovat se stejně jako ony, také se stejně oblékat, stejně mluvit, zkrátka ničím nevybočovat. Pomalu si říkám, že se začínám takhle měnit i uvnitř.*⁷²

Ženy se dělily na pomyslné dva tábory, kde polovina z nich se chovala po vzoru svých matek a druhá část žen nahlížela na osudy svých matek s despektem. Autorka se domnívá, že právě tento nedostatek kvalitních vzorů v soukromém životě zapříčinil dlouholetý problém amerických žen. A tak bylo myšlení amerických žen formováno především obecnými ideály krásy a vzory, které byly mnohokrát na rozum chudé a s reálným životem žen neměly nic společného. Tyto ideály měly na ženy zásadní vliv, neboť většina žen procházela krizí osobní identity. Toto byl zlomový okamžik v životech amerických žen, poněvadž se začíná hovořit o krizi ženské role. Vína byla přikládána především vzdělání, díky kterému ženy dostaly pocit, že jsou rovnocenné mužům a v důsledku toho mohou objevovat své individuální schopnosti a svou sílu. Ženy a dívky se tedy začaly domnívat, že jsou stejně svobodné jako muži.⁷³

Řada kritiků byla přesvědčena o tom, že tato rovnost ženám škodí, poněvadž je nepřipravovala na roli matky. Proto když se měly přiblížit této sociální pozici, častokrát u nich propukla osobní krize. Betty Friedanová ve své knize píše: „*Kdyby naopak vzdělání dívek odpovídalo pozdějším požadavkům, kladeným na ně coby na matky a na manželky, žádná taková krize by u nich nenastala. Tolik slova odborníků!*“⁷⁴ Autorka namítá, že jde pouze o půl pravdy. Tvrdí, že příčinou krize může být fakt, že za dívky vždy někdo rozhodoval a teď se mohou rozhodovat naprosto samy, což pro ně bylo nové. V tento moment mohou nakládat se svým životem, jak samy uznají za vhodné a vydat se cestou, na kterou nemohly generace před nimi ani pomyslet. Naopak se nabízí otázka, jestli ženy, které se v 18 letech ochotně vrhaly do manželství, pouze neodmítaly dospět, a zároveň tak čelit otázce své vlastní identity.⁷⁵

Sama Betty Friedanová byla jednou z prvních generací, která po vysoké škole mohla vyzkoušet neprobádanou cestu a poznat zatím nepoznané naplnění ženského údělu. Autorka přímo píše: „*Zatímco dříve se z žen stávaly pouze manželky a matky, vzdělání dalo všemu*

⁷² FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 125-127

⁷³ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 129-130

⁷⁴ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 130

⁷⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 130-131

nový směr, dovolilo ženám objevovat skrytá zákoutí vlastní mysli, hledat pravdu a také své místo v tomto rozlehlém světě.“⁷⁶ Ovšem řada vysokoškoláček se ze strachu nad neznámou budoucností raději vdala a krizi prožívala až ve středním věku.

Problém beze jména se nejvíce dotýká těch žen, které se velmi časně a bez uvažování, kým vlastně jsou, dostaly do pozice sexuálního objektu. Sama autorka namítá, že jádro problému není zakotveno v otázce sexuality, nýbrž v otázce osobní identity. Příčinou byl především strach z dospělosti, který byl umocňován přetrvávajícím ženským mýtem. Autorka doslova píše: „*Domnívám se tedy, že zatímco viktoriánská kultura ženě znemožňovala chápat a náležitě uspokojovat základní sexuální potřeby, kultura naší doby zase ženě zakazuje chápat a uspokojovat potřeby duchovního růstu a naplnění, které předpokládají využití všech vlastností a ani v nejmenším nesouvisejí s ženskou rolí sexuální.*“⁷⁷

Mnoho odborníků bylo přesvědčeno o tom, že ženská identita je primárně předurčena biologicky. Úplně poprvé si ženy začaly připouštět, že procházejí jakousi krizí identity. Její kořeny sahají mnoho generací zpátky, a pokud současné ženy nevytvoří solidní ideál a nepřekonají strach z neznáma, situace se nezmění.⁷⁸

⁷⁶ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 131

⁷⁷ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 132

⁷⁸ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 134-135

8 Bouřlivá cesta

Ženy už nadále nechtěly akceptovat ideály, které jim vnucovaly zažitě konvence, a proto se proti nim zvedla vlna revolty. Snaha nalézt novou identitu, tehdejší feministky vyprovokovala natolik, že se rozhodly hledat nekonvenční řešení, a to i pro ostatní ženy. Někdejší průkopnice feminismu se primárně snažily dokázat to, že žena není pouze loutka, či osoba bez vlastního názoru a života, kterou může kdokoli zneužít. Teprve po dosažení těchto cílů, se jejich snaha soustředila na boj za rovnoprávnost a ženská práva.⁷⁹

Mnoho jedinců se mylně domnívalo, že se feministky snaží vžít do role jakýchsi bezpohlavních jedinců, kteří přinejmenším závidí mužům jejich pohlavní orgán. Toho by se chtěly zmocnit, a tím opačné pohlaví zlikvidovat. Další nesprávná teorie říkala, že ženy bojují za svá práva jen z toho důvodu, že si při koitu neužijí zdaleka tolik jako muži. Ovšem pravým důvodem bylo to, že feministky za jediný vzor, který dosáhne skutečné lidské svobody a naplnění, považovaly muže. Pouze oni mohli volit, tím pádem rozhodovat o dalším sociálním vývoji. Ve své podstatě vycházelo najevo, že skoro polovina populace postrádá právo na úplné lidství. Z těchto důvodů se rozpoutalo hnutí, které si za svůj primární úkol kladlo změnit současné životní podmínky, které ženy oklešťovaly.⁸⁰

Špatné životní podmínky žen se pokusila definovat v roce 1848 Konvence za ženská práva. Tato Konvence za ženská práva říká: „*Muž přiměl ženu, aby se podřídila zákonům, na jejichž vytváření se nemohla nikterak podílet... Muž dopustil, aby žena vstupem do sňatku prakticky zaživa zemřela.*“⁸¹ Samo závěrečné ustanovení Konvence za lidská práva přímo čerpalo z Prohlášení o nezávislosti:

„*Kdykoli v budoucnosti lidstva bude pro některou skupinu jeho příslušníků nevyhnutelné zaujmout mezi ostatními lidmi pozici odlišnou od té, která přináležela až doposud... Pokládáme za samozřejmé tyto pravdy: všichni muži a taktéž i všechny ženy jsou si rovni*“.⁸²

Je nutné podotknout, že feministické hnutí bylo třeba započít kvůli tomu, že ženy byly donuceny k vývojové stagnaci, která nebyla přímo úměrná jejich přirozeně vyšším schopnostem. A proto byly za své snahy častokrát titulovány jako nelidské zrůdy,

⁷⁹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 136-138

⁸⁰ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 138-140

⁸¹ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 141

⁸² FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 143

nymfomanky a jejich obliba se přibližovala sympatiím k „negrům“. Výstižnější by tedy bylo mluvit spíše o revoluci než o feministickém hnutí. Jedny z prvních feministek provázely také různé excesy jako například mužská image, dobrovolné zatracení manželství či mateřství, avšak právě tento obrat vůči společenským ideálům znamenal boj za svobodu pro sebe samé.⁸³

Feministkám se sice podařilo pokořit starý ideál, ale bohužel už nezvládly odstranit předsudky zaujatosti a pejorativní nádech, s jakým o nich bylo hovořeno.

⁸³ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 144-145

9 Následky bezejmenného problému

Nejen, že mnoho žen trápil bezejmenným problémem, ale také ve většině případů trpěly depresemi, které byly často doprovázeny různými syndromy.

9.1 Syndrom žen kariéristek

Tento syndrom vychází z přesvědčení, že se ženy věnují pouze kariéře, místo toho, aby se staraly o domácnost jako většina ostatních žen. Kariéristkám v podstatě nešlo ani tak o jejich práci jako takovou, nýbrž o to, že jsou nějakým způsobem nápomocny společnosti a dělají činnost, která je naplňovala. Muži velice rádi své kariérní neúspěchy dávali za vinu ženám, ale nejen své, ale vinili je i za problémy spojené s domácností. Přestože většina problémů s ženami vůbec nesouvisela, nejjednodušším řešením bylo obvinít právě je. I když ženy jejich profese velice bavily, častokrát se jich raději vzdaly ve prospěch rodinného života. Ve většině případů byl důvod stejný: ženy nechtěly před společností vypadat jako původci všech problémů, tak pro ně bylo schůdnější se své práce vzdát. Ženy se raději podvolovaly ženskému mýtu, než aby si nechaly dobrovolně zmařit svá manželství.⁸⁴

Sama Betty Friedanová popírá fakt, že by kariéra mohla být příčinou vzniku bezejmenného problému, ba naopak tvrdí, že profesní růst by ženám měl spíše pomoci.

9.2 Syndrom hospodyně

Tato feministická nemoc byla označována za katastrofu mezinárodních rozměrů a častokrát přirovnávána k epidemii. Syndrom postihoval především ženy, které rezignovaly v zájmu konvenčních rolí na vzdělání, kariéru a v podstatě i své zájmy. Tyto aspekty vyvolávaly u žen nespokojenost, která šla ruku v ruce s neurotičností, frigiditou, menstruačními problémy, depresemi, agresivním chováním, či promiskuitou. Toto je výčet těch nejběžnějších reakcí, které se u žen projevovaly.⁸⁵

Současná situace stále více ženám nadále nevyhovovala, a tak se postupně stal tento syndrom problémem globálního měřítka. Ženy byly se svými životy nespokojené a tento stav je do budoucna nenaplňoval. Proto tento problém už nebylo možné více přehlížet. Zatím se však neobjevil nikdo, kdo by jeho podstatu přesně definoval. Nelze na něj nahlížet po stránce materiální, poněvadž ženy v této oblasti povětšinou nestrádaly. Jeho příčinou nebylo ani

⁸⁴ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 482-483

⁸⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 72

vzdělání, ztráta ženskosti ani náročnost domácích prací. Porozumět tomuto problému bylo mnohem těžší, než se na první dojem jevílo.⁸⁶

9.3 Únava jako syndrom

Nikomu nešlo na rozum, co bylo pravou příčinou únavy, která se u žen v domácnosti objevovala. Odborníci tuto únavu připisovali každodenní péči o ratolesti a domácnost. Dle specialistů se jednalo o únavový syndrom ženy v domácnosti. Přestože byl tento problém jasně definován, většina odborníků nevěděla, jak ženám pomoci a obtíži je zbavit.⁸⁷ Nabízela se tedy otázka, jestli příčinou nemůže být bezejmenný problém.

Ženy trpící únavovým syndromem, strádaly po stránce životní energie. Důvodem nebyla pracovní náplň ženských životů, ale jejich stereotypizace. Domácí práce nebyly pro ženy žádným problémem, avšak pro ty vzdělané se staly monotónními, tudíž nudné. A právě tento pocit nudy a prázdnoty u žen vyvolával deprese, které v horších případech přecházely v syndrom.⁸⁸

Léčba únavového syndromu se oproti dnešku tolik nelišila. Tento každodenní stav specialisté řešili pravidelným podáváním antidepresiv ženám, u kterých se syndrom projevil. Právě tyto medikamenty ženám pomáhaly vyrovnat se s každodenní trýzní.

⁸⁶ West Valley College, 2014. [online]. Poslední změna 18. 3. 2014. [Cit. 22. 3. 2014]. Dostupné z: http://instruct.westvalley.edu/kelly/Distance_Learning/History_17B/Readings/Friedan.htm.

⁸⁷ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 70

⁸⁸ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 356

10 Východiska problému beze jména

To, že bylo zapotřebí problém řešit, bylo víc než jasné. Ženám nepřinášel nic jiného než útrapy a zejména měl negativní dopad na ženskou psychiku.

Východisek, jak zamezit bezejmennému problému bylo mnoho, avšak jejich účinnost nebyla přes příliš vysoká. Všechna řešení se totiž týkala toho, jak u žen zlepšit náplň dne a rodinný život. Nikdo se však nezamyslel nad otázkou, že by východisko nemuselo souviset se zjednodušením práce v domácnosti, či zlepšením rodinné situace. Situace naznačovala, že ženu nečeká jiný osud, než být doživotně připoutána k domácnosti. A tak se ženy dobrovolně přizpůsobovaly a přitom tiše trpěly.⁸⁹

Neschopnost sebeuplatnění v ženách ještě více umocňovala každodenní rutina, spojená se starostmi okolo domácnosti. Přestože se domácí práce zdály být banálními, ženy z nich bývaly častokrát více unavené, než z normálního zaměstnání. Nabízela se tedy otázka, jestli je tohle opravdu všechno, čeho kdy chtěly ve svých životech docílit.⁹⁰

Sama Betty Friedanová navrhovala hned několik řešení, která by mohla pomoci zamezit rozšiřování bezejmenného problému a snad ho i vyřešit. Ovšem zdůrazňovala, že samy ženy se nesmí s problémem jednoduše smířit, ale „vytáhnout s ním do boje“, aby se mohly intelektuálně rozvíjet.⁹¹

10.1 Sex jako řešení?

Mnoho žen si myslelo, že útěchu, kterou nenalezly v roli manželky nebo matky, objeví v sexuální rozkoši. Pávě sex se zdál být něčím, co ženám dávalo naději, že stále žijí. Některé ženy na této sexuální roli dokonce zakládaly celou svou identitu. Ženy, které žily dle ženského mýtu, v podstatě neměly jinou možnost, než dosáhnout uspokojení skrze sex. Paradoxem bylo, že tyto ženy měly potencionálně větší problém dosažení orgasmu než ostatní. Na to se nabalovaly další potíže jako předčasná menopauza, různé gynekologické problémy nebo porodní deprese.⁹²

⁸⁹ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 63- 65

⁹⁰ West Valley College, 2014. [online]. Poslední změna 18. 3. 2014. [Cit. 22. 3. 2014]. Dostupné z: http://instruct.westvalley.edu/kelly/Distance_Learning/History_17B/Readings/Friedan.htm.

⁹¹ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, str. 4

⁹² FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 373-378

Dle freudovského myšlení abnormální sexuální aktivita a její následné popření je typickým znakem řady duševních poruch. Proto ve většině případů sex bezejmenný problém neřešil, ale prohluboval neurózy.⁹³

Spokojenost žen v sexuální oblasti měla spíše klesající tendenci. Mnohdy měly hned několik poměrů najednou a hledaly to, co jim jejich manžel nemohl nabídnout. Přesto ale stále věřily, že manžel spolu s dětmi jsou jejich životní výhodou. Avšak čím více ženy toužily po sexu, tím větší byla lhostejnost ze strany mužů. A tak se „mimomanželské zálety“ postupem času stávaly rutinou. Jinak na tom nebyla ani homosexualita, která taktéž nabývala na četnosti.⁹⁴

V období padesátých let se v Americe stále markantněji rozrůstal sexuální fenomén. Důkazem bylo stále větší množství erotických románů, v některých případech až nestandardně oplzlých, či časopisy s přehnaně odvážnými fotografiemi ženských těl. Americká média zaznamenala během let padesátých a šedesátých rapidní nárůst erotických narážek. V knize *Feminine Mystique* se doslova píše: „*Jistý psycholog v lednu roku 1950 a pak ještě jednou v lednu roku 1960 prostudoval americké noviny, časopisy, rozhlasové programy, soudobá dramata, populární písničky, nejprodávanější romány i literaturu faktu a zaměřil se právě na zmínky o sexu. Zjistil, že za tu dobu nesmírně vzrostl výskyt erotických narážek a výrazů sexuální touhy (včetně popisů ,nahoty, pohlavních orgánů, skatologie, ,obscénnosti‘, lascivnosti a pohlavního aktu jako takového‘). Všechny tyto odkazy souvisely v padesáti procentech případů s lidskou sexualitou (včetně , smilstva, cizoložství, pohlavní promiskuity, prostituce a pohlavních chorob‘), u jejichž projevů hned druhé místo v četnosti výskytu obsadil ,mimomanželský sex‘.*“⁹⁵ V těchto letech byl sex rozšířen snad úplně všude, avšak spousta žen netušila, že sexuální touhy jim vlastní identitu nevykompenzují.

10.2 Profese jako řešení?

Dalším východiskem problému beze jména bylo dle Betty Friedanové zaměstnání. Díky němu ženy mohly dosáhnout touženého naplnění a sebedůvěry. Skrze svou profesi byly také přímo nápomocny společnosti a především státní ekonomice. Mohly jednat samy za sebe a ne stále prostřednictvím svých mužů.⁹⁶ Obdobného názoru jako Betty Friedanová byla

⁹³ FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1909-1913*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 104-105

⁹⁴ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 384-385

⁹⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 368-369

⁹⁶ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, str. 153-155

i socioložka a feministka Charlotte Perkins Gilmanová, která zastávala názor, že rovnocennost v partnerství souvisí s ženskou výdělečnou činností.⁹⁷

Ženy toužily žít stejně plnohodnotné životy jako jejich manželé, avšak problémem bylo to, že s tímto stylem život neměly žádné zkušenosti. Nejdůležitější věcí, kterou ženy musely udělat, bylo rozdělit si čas natolik efektivně, aby zvládaly péči o rodinu, domácnost, zaměstnání a zároveň své koníčky. Tím by pak docílily pocitu sebejistoty a zároveň přispěly k budoucímu vývoji společnosti.⁹⁸

Ženy by se měly smířit s faktem, že pokud se stanou výdělečně činnými, nebudou poslouchat pouze chválu, ale budou se potýkat nejen s nelibostí svého manžela, ale i svého okolí. Kvůli ženskému mýtu ženy postrádaly ambice, které by jim pomohly dosáhnout v životě vyšších cílů. Ženě byla povolena ctižádost pouze v oblasti rodiny. To jestli se žena stane zaměstnanou, záviselo pouze na tom, jak moc bude ochotná se vymanit ze spárů ženské mystiky a jak moc bude ve svém konání průbojná.

Autorka také porovnává různé druhy diskriminace. V tomto smyslu konstatuje, že je srovnatelná rasová diskriminace s diskriminací ženského pohlaví ve vztahu k profesní oblasti. V období ekonomických nezdarů se většinou nenávist ještě více prohlubovala, přesto se velké množství žen domnívá, že zaměstnání může vyřešit problém s emancipací žen.⁹⁹

⁹⁷ O'NEILL, William L. *Feminism in America: A history*. 2nd rev. ed. New Brunswick: Transaction Publishers, 1989, s. 38-40

⁹⁸ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 463-467

⁹⁹ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 158- 159

11 Zásluhy Betty Friedanové

Kniha *Feminine Mystique* se doslova podepsala na revolučních změnách v životech žen i mužů, které přetrvávají do dnes. Úspěchy, kterých autorka svou knihou dosáhla, byly pro tehdejší generace velmi důležité. Generace dnešní nedokáže plně docenit jejich význam, protože se do nich již narodila a tyto úspěchy považuje za samozřejmost. Autorka přímo píše: „*Samozřejmě o tom, že současná postfeministická generace vyšla z něčeho jiného, nikdo nepochybuje. Vždyť vyrostla v jiné době, v jiném světě! Jenže ten svět byl dílem právě ženského hnutí.*“¹⁰⁰ A právě revoluční změny se projeví v nejrůznějších oblastech společenského života. Nejvýznamnějších z nich se budou týkat následující kapitoly.

11.1 Vzdělávání

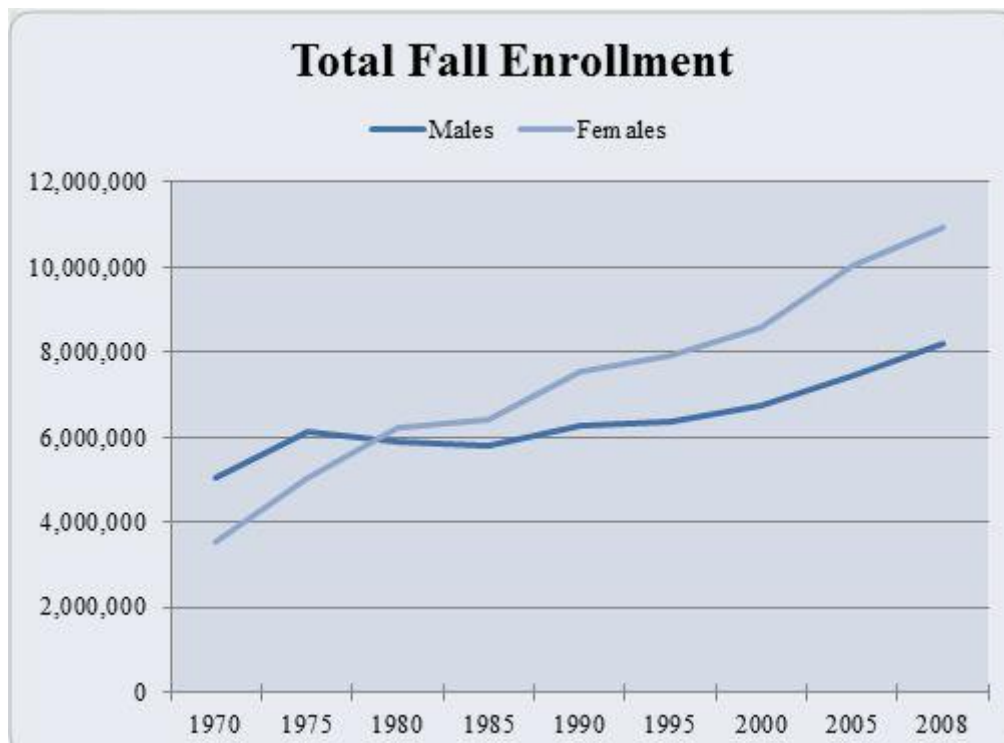
Vzdělání podle Betty Friedanové hraje důležitou úlohu v možnosti uplatnění každé ženy i muže. Vědomosti poskytnuté studiem se podle ní stávají základním kamenem přípravy na budoucí povolání, a proto má vzdělávání stěžejní význam. Betty Friedanová se velkou měrou zasloužila o rozšíření významu vzdělávacího systému ve společnosti a jeho přeměnu za základ rovnoprávné společnosti. V rámci této změny byla také nastolena otázka týkající se sexuálních rolí mužů a žen s důrazem na jejich postavení v rodině. Odpovědnost za výchovu dětí by již neměla spočívat převážně na ženě, ale měla by se rovným dílem rozdělit mezi oba rodiče. Takovouto dělbu povinností v domácnosti dochází postupně i k odstranění syndromu hospodyňky, neboť poskytuje ženě větší prostor pro seberealizaci. Průkopníkem snah o zrovnoprávnění vzdělávacího systému se měly stát university, kdy jejich součástí by mělo být centrum péče, případně i škola pro děti členů nebo dokonce i studentů.

Zmíněné revoluční změny, o které se Betty Friedanová velkou měrou zasloužila, měly, kromě jiného, zásadní vliv na zvýšení počtu vysokoškolsky vzdělaných žen. Není pak divu, že se takovéto ženy mohou stále ve větší míře prosazovat do vysoce společensky ceněných a respektovaných funkcí, které byly dříve výhradní doménou mužů. Již není nikterak překvapivé, pokud se ženy ocitají na postech ministryně, či dokonce ministerské předsedkyně nebo prezidentky. Hojně se také rozšířily vědecké a historické práce na téma ženy a také stoupá propagace vědní disciplíny gender studies.

¹⁰⁰ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 7

Postupující vliv změn v oblasti vzdělávání dokumentuje i následující graf vývoje počtu přihlášených studentů na amerických univerzitách mezi lety 1970 až 2008:

Obrázek 1 - Graf vývoje počtu přihlášených studentů na amerických univerzitách

Zdroj: převzato z [http://www.forbes.com/sites/ccap/2012/02/16/the-male-female-ratio-in-college/#276fd0291525].

Podle grafu postupem času začínají převažovat studentky nad studenty. Nejprve se poměr mezi pohlavími změnil ve prospěch žen na veřejných (státních) školách, ale velmi brzy se tato situace dá vysledovat i na soukromých univerzitách.¹⁰¹ Stejný trend je možno pozorovat i v ostatních zemích vyspělého světa a není tedy divu, že v českých zemích je situace velmi podobná. To ostatně dokládají data Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, ze kterých plyne, „že v roce 2014 absolvovalo nějakou vysokou školu více než 88 100 studentů, z toho 60,7 % žen. Veřejné vysoké školy absolvovalo 74 391 studentů (podíl žen se opět pohybuje okolo 60 %), soukromé vysoké školy potom 13 761 studentů (zde byl podíl žen o něco vyšší, konkrétně 66 %).“¹⁰²

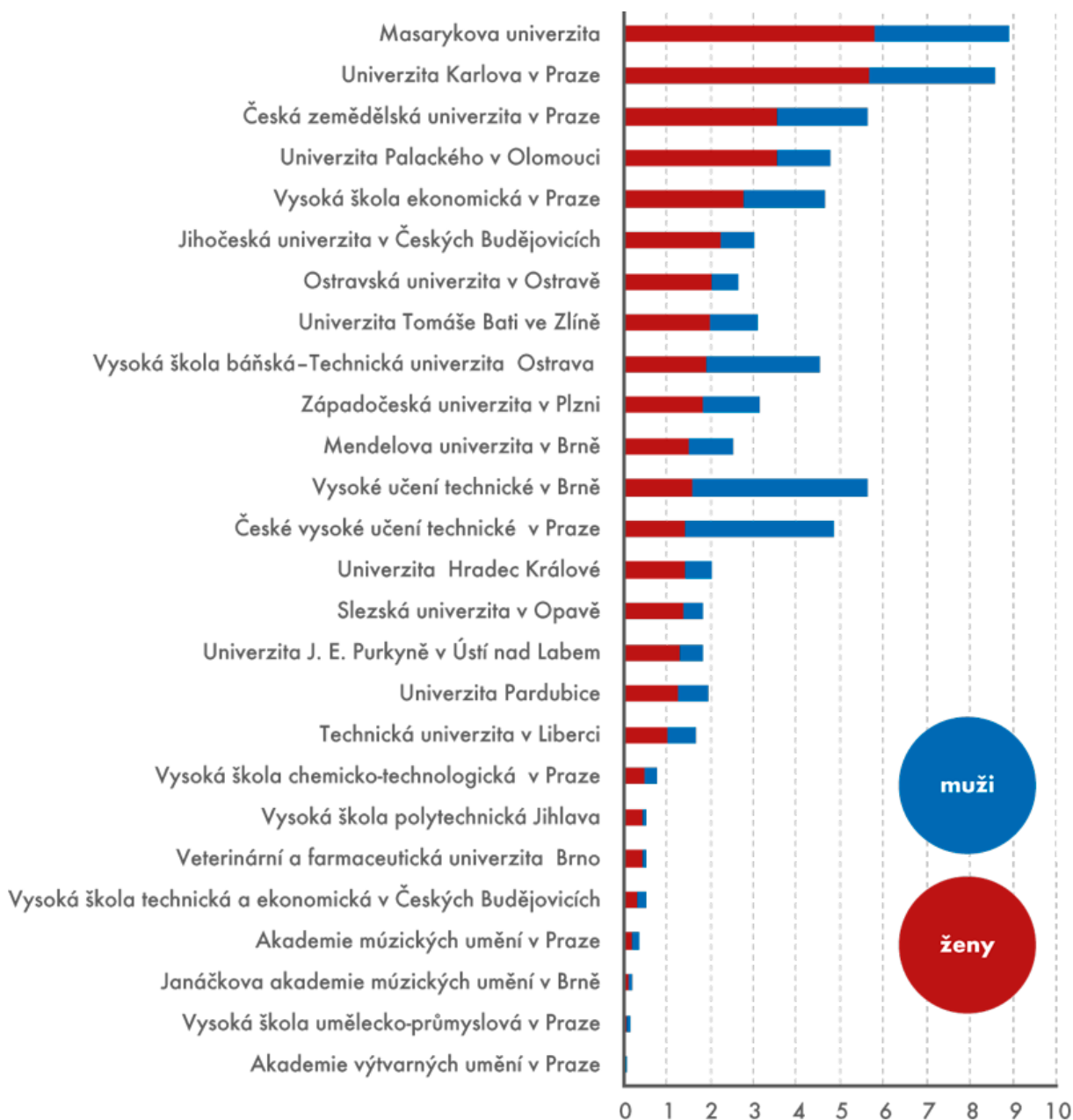
¹⁰¹ The Male-Female Ratio in College. Forbes.com [online]. [cit. 2016-04-19]. Dostupné z:

<http://www.forbes.com/sites/ccap/2012/02/16/the-male-female-ratio-in-college/#276fd0291525>

¹⁰² Absolventi vysokých škol očima genderu. Statistikaamy [online]. [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2016/03/absolventi-vysokych-skol-ocima-genderu>

Rozložení studentů podle pohlaví na jednotlivých školách ukazuje následující graf:

Obrázek 2 - Počet absolventů veřejných vysokých škol podle pohlaví, 2014, (v tis.)

Zdroj: převzato z [<http://www.statistikaamy.cz/2016/03/absolventi-vysokych-skol-ocima-genderu/>].

Ačkoliv růst vzdělanosti stále ještě není ve všech částech světa na stejné úrovni, přesto je na těchto příkladech zřetelně vidět, že stěžejní myšlenky Betty Friedanové o způsobu reformy vzdělávacího systému jdou správným směrem a podařilo se je uvést do každodenního života, takže se dnes už nikdo nepozastaví nad vzdělanou a úspěšnou ženou.

11.2 Kariéra

Jako další část řešení „bezejmenného problému“, vidí Betty Friedanová na poli pracovního zařazení žen. Díky odpovídajícímu zaměstnání, ve kterém budou moci uplatnit nabyté vědomosti a dovednosti, si pak budou ženy moci samy sebe více vážit. Kromě toho, nezanedbatelný význam má i národohospodářský význam pracujících žen, kdy se v některých povoláních jeví dokonce zdatnějšími, než muži. Týká se to hlavně činností, kdy mohou využít svou jemnější motoriku a trpělivější a citlivější přístup. Prostřednictvím práce mohou být ženy součástí společnosti samy za sebe a nikoli pouze prostřednictvím svých manželů a to je podle Betty Friedanové velká výzva.¹⁰³

Nicméně docílit prožití plnohodnotného života, kdy se člověk stává sám sebou, není pro ženu bez potřebných zkušeností nijak jednoduché. Nutným předpokladem je schopnost organizace práce a umění rozdělit si svůj čas mezi zaměstnání a péči o rodinu tak, aby zbyl nějaký prostor i na její koníčky a zájmy. Pokud to dokáže, bude na dobré cestě prožít plnohodnotný život. Bude moci říci a cítit, že konečně nejen přežívá, jako tomu bylo doposud, ale skutečně žije.¹⁰⁴

Jedním z důležitých kritérií je ovšem časový aspekt vykonávané práce. Krátkodobé obecně prospěšné práce, občasná výpomoc s nějakým úkolem, či organizace školní besídky jsou, jak už vyplývá z jejich názvu, pouze dočasné, či nárazově vykonávané. Takové krátkodobé úkoly jsou vhodné maximálně pro čerstvé matky, které může jejich batole postrádat jen na velmi malou chvíli, ale pro ženy s většími dětmi už tenhle druh činností postrádá atraktivitu. Tyto starší ženy už potřebují dlouhodobou práci, ve které mohou rozvíjet svůj potenciál a se kterou mohou počítat do budoucna.¹⁰⁵

Na druhou stranu, je podle Betty Friedanové nutno vzít v úvahu i to, že role pracující ženy není úplně lehká a snadná. Na své cestě se často může setkat s nepochopením ať už ze strany manžela, či dětí, závistí a žárlivostí ze strany ostatních méně úspěšných žen nebo může v důsledku přeskupení svých priorit přijít o přátele, nebo přítelkyně. Role pracující ženy vyžaduje nemalé úsilí a řadu dalších vlastností, jako jsou trpělivost, ctižádostivost

¹⁰³ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, s. 153-154

¹⁰⁴ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 463-464

¹⁰⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 474

a houževnatost. Nicméně pokud žena vytrvá ve svém snažení, je předpoklad, že si nakonec vybojuje své místo ve společnosti.

Nepopiratelný je i fakt, který Betty Friedanová zmiňuje v jednom ze svých rozhovorů, že díky zaměstnání jsou ženy lépe schopny zvládnout situaci, kdy ovdoví. Pokud by se tato nešťastná událost přihodila ženě, která se rozhodla nepracovat a je tudíž odkázána jen na manželův příjem, je možné, že kromě finanční tísně by takováto mezní situace měla také mnohem větší dopad i v emocionální rovině. Kromě toho takováto žena ztrácí společenský kontext, který jí doposud poskytoval manžel a s touto skutečností se není úplně jednoduché nějak vyrovnat.¹⁰⁶ Naproti tomu zaměstnaná žena s vlastním příjmem je schopna takovouto situaci mnohem lépe a rychleji zvládnout a ani újma v emocionální rovině není tak dramatická.

V průběhu minulých desetiletí, v neposlední řadě také díky aktivitám Betty Friedanové, tak ženy postupně získávají stále silnější postavení i na poli budování kariéry. Nacházejí si cestu téměř do všech odvětví lidské činnosti. Stranou nezůstává ani řada povolání či sportů, kde byla účast žen dříve nemyslitelná. Namátkou lze jmenovat požárnice, pilotky, astronautky, boxerky, skokanky na lyžích, lední hokejistky a mnoho dalších činností, které nikdy před tím žena vykonávat nemohla, či dokonce nesměla.

Přes všechny tyto nesporné pokroky v zaměstnávání žen vystupuje dnes do popředí jiný problém, a tím je genderová nerovnost v odměňování na stejné pracovní pozici. Za její hlavní příznaky jsou obecně považovány: segregace trhu práce podle sektorů, oborů a pozic a rozdílných pracovních vzorců, přístupu ke vzdělávání, hodnocení a klasifikace zaměstnání a systémů odměňování a genderových stereotypů.¹⁰⁷ Jedním z průvodních znaků těchto genderových nerovností je mzdová disproporce mezi muži a ženami. „Ženy v EU si za hodinu vydělají v průměru o zhruba 16 % méně než muži. V jednotlivých zemích se tento údaj přitom různí. Zatímco ve Slovinsku, na Maltě, v Polsku, Itálii, Lucembursku a Rumunsku představuje platový rozdíl méně než 10 %, v Maďarsku, na Slovensku, v České republice, Německu, Rakousku a Estonsku je to již přes 20 %. Přestože se celkový rozdíl v odměňování mezi

¹⁰⁶ SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002, str. 158

¹⁰⁷ KRÍŽOVÁ, Alena, Trond PETERSEN a Andrew M. PENNER. *Genderové nerovnosti v odměňování na stejné pracovní pozici: sociální vyloučení žen*. Gender, rovné příležitosti, výzkum. 2008, 8(2/2008), str. 55

ženami a muži za posledních deset let snížil, v některých zemích naopak rostl (Maďarsko, Portugalsko).“¹⁰⁸

K hlavním postiženým skupinám touto disproporcí patří zejména ženy na mateřské dovolené a obecně ženy s malými dětmi, osamělé matky, ženy staršího věku, ženy etnických a národnostních menšin. Tyto skupiny jsou opět vážně ohroženy, tentokrát sociálním vyloučením z důvodu diskriminace v odměňování nebo v přístupu na trh práce, či do některých pozic. Nevýhodné podmínky jsou pozůstatkem genderových stereotypů o ženách, primárně jako o matkách a pečovatelkách a o mužích, jako živitelích rodin. *„Postavení žen a mužů na trhu práce se často odvíjí od tradičního pojetí společenských rolí. Očekává se, že muž bude ‚živatelem rodiny‘ a žena ‚matkou pečující o děti a domácnost‘.“¹⁰⁹*

Tyto zakořeněné názory způsobily vytvoření duálního trhu práce, který reflektuje přesvědčení, že některá „výnosnější“ zaměstnání jsou vykonávána pouze muži a jiná, s obvykle nižší prestiží a nižším ohodnocením, jsou téměř výhradně vykonávána ženami. *„Studie ukazují, že zaměstnavatelé často činí rozhodnutí o přijetí do práce na základě přesvědčení, jaké typy zaměstnání mají ženy rády. Obecně se například věří, že ženy preferují zaměstnání, která jsou čistá a relativně snadná. A tak zaměstnavatelé, kteří provádějí nábor do tradičně mužských oblastí, mohou své rozhodnutí nepřijmout ženu ospravedlnit tím, že žena by takovou práci nechtěla nebo by v práci nebyla šťastná, protože jde buď o špinavou, nebo obtížnou práci.“¹¹⁰*

Odstranění tohoto pokřivení pracovního trhu je jedním z hlavních cílů dnešní společnosti. Kromě feministického hnutí se v řešení této otázky angažují i další organizace. Problém není lhostejný ani takové instituci, jakou je Evropský parlament, který 6. prosince 2012 vydal návrh usnesení *O odstranění genderových stereotypů v EU¹¹¹*, který navazuje na Pekingskou deklaraci a akční platformu, přijatou na Čtvrté světové konferenci o ženách, konané v Pekingu 15. září 1995, která se zaměřila na *„odstranění všech překážek, které brání aktivní účasti žen ve všech oblastech veřejného a soukromého života, prostřednictvím jejich plného a rovného zapojení do hospodářského, sociálního, kulturního a politického*

¹⁰⁸ Jak odstranit platovou nerovnost mezi ženami a muži v Evropské unii [online]. [cit. 2016-04-19]. ISBN 978-92-79-36088-6. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_pay_gap/140319_gpg_cs.pdf

¹⁰⁹ VALDROVÁ, Jana. *Abc feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004, str. 29

¹¹⁰ RENZETTI, Claire M a Daniel J CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2., str. 309

¹¹¹ O odstranění genderových stereotypů v EU [online]. [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2012-0401+0+DOC+XML+V0//CS>

*rozhodovacího procesu.*¹¹² Veškeré tyto akce směřující ke zlepšení postavení žen na trhu práce, by nebyly možné bez přínosu představitelky druhé vlny feminismu a jmenovitě její zakladatelky, Betty Friedanové, která svou aktivitou položila jeden ze základních kamenů k umožnění pracovního zařazení žen. Ze všech soudobých feministických směrů na její myšlenky v oblasti kariéry v dnešní době volně navazují zejména marxistický, či socialistický feminismus, které usilují o ekonomickou rovnoprávnost a prosazují zejména rovné přístupy žen k zaměstnání a k finančním zdrojům obecně.¹¹³

11.3 Rodina a domácnost

Se zvyšujícím se profesním zapojením žen logicky dochází i k posunu rolí v rodinách. Snadnější přístup žen ke kariéře významně přispívá i k překonávání genderových stereotypů, týkajících se postavení a úlohy mužů a žen v rámci rodiny, jejich angažovanosti v péči o chod domácnosti a výchovu dětí. Pod vlivem změn, které se udály i díky nástupu druhé vlny feminismu, byly dokonce v některých zemích přijaty zákonné úpravy alespoň částečně napravující znerovnovášené postavení partnerů v rodině, včetně např. možnosti otce jít na mateřskou dovolenou. „*Aktivní zapojení otců již v raném věku dítěte podporuje i změna Zákoníku práce z roku 2001, která sice zcela nezrovnoprávňuje oba rodiče, ale alespoň umožňuje, aby také tatínkové čerpali rodičovskou dovolenou, což jistě rozšiřuje možnosti uspořádání péče o děti.*“¹¹⁴ V posledních letech není žádnou senzací ani svěřování dětí do péče mužů, stejně tak i rodiny s jedním rodičem, či první porody až kolem čtyřicátého roku věku ženy.¹¹⁵ Všechny tyto dříve nemyslitelné skutečnosti nás dnes neuvádějí v úžas také díky přičinění Betty Friedanové, coby vůdčí osobnosti druhé vlny feminismu.

I v oblasti péče o domácnost a domácích prací dochází postupně k mírnému zlepšení, co se postavení žen týče. Na péči o děti, oblasti domácích prací a nakupování se stále z valné většiny podílejí ženy. Nicméně třeba údržba domácnosti je doménou mužů a v oblasti rozhodování o rodinných financích, či volnočasových aktivitách s dětmi se zapojení obou partnerů vyrovnává.

¹¹² O odstranění genderových stereotypů v EU [online]. [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2012-0401+0+DOC+XML+V0//CS>

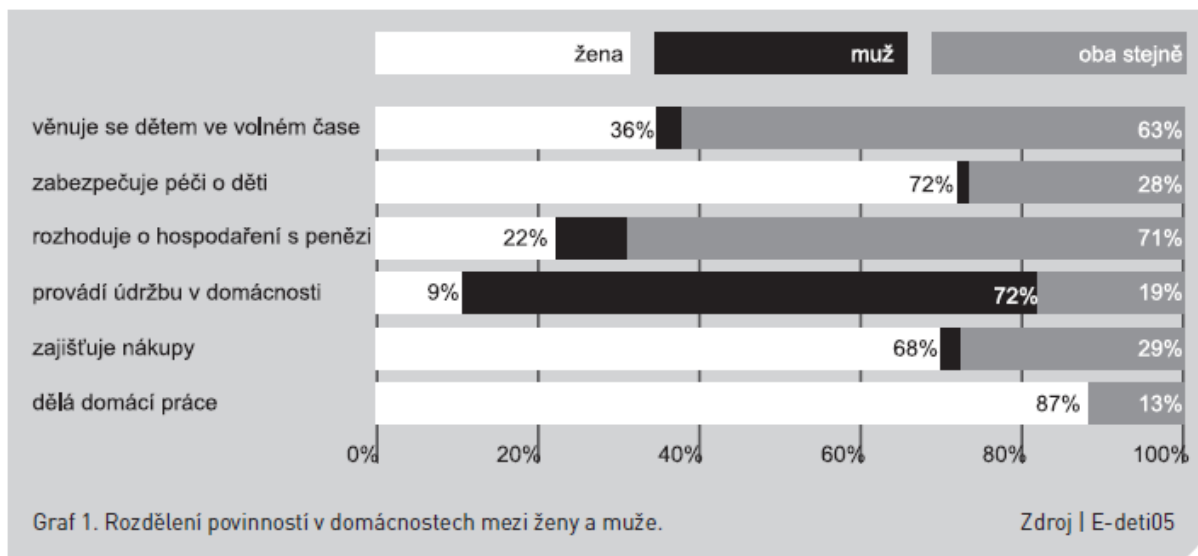
¹¹³ VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, str. 204

¹¹⁴ VALDROVÁ, Jana. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, str. 29

¹¹⁵ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 5-6

Jako příklad může posloužit následující graf:

Obrázek 3 - Rozdělení povinností v domácnostech mezi ženy a muže

Zdroj: převzato z [http://www.feminismus.cz/download/Kariera_rodina_rovne_prilezitosti.pdf].

„Pokud se budeme zajímat o názory feministického hnutí na rodinu v poslední době, musíme vzít do úvahy, že současný feminismus není homogenním hnutím, ale je utvářen střetáváním různých proudů. K těm hlavním patří: humanistický feminismus, diferenční feminismus a poststrukturalistický, či genderový feminismus.“¹¹⁶

Cílem humanistického feminismu je osvobodit a zrovnoprávnit jednotlivce a tím navazuje na liberální feminismus druhé vlny, jehož byla Betty Friedanová hlavní představitelkou. Požaduje i pro ženy plnou aplikaci principů moderního liberalismu, původně vytvořených pro muže. Ač se v průběhu let podařilo dosáhnout jisté úrovně osvobození žen ve veřejném životě, o rodinném životě humanistické feministky tvrdí: *„Sféra rodinného života byla vyčleněna z nově vytvořené demokratické veřejné sféry a zůstala místem patriarchálního panství nad ženami. Rodina je tedy především místem, kam byla žena po demokratizaci veřejného života uvězněna a kde je prostřednictvím mužské mocenské kontroly potlačováno její liberálně pojímané přirozené lidství.“¹¹⁷*

¹¹⁶ JIREŠ, Jan. *Rodina v pojetí západního feminismu* [online]. [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/rodina-v-pojeti-zapadniho-feminismu/>

¹¹⁷ Tamtéž

Diferencialistický feminismus prosazuje morální a politickou rovnost mezi ženami a muži. Snaží se specificky ženské zkušenosti s péčí o dítě a „mateřské myšlení“ přenést z rodiny i do veřejné sféry a politiky. Na druhou stranu respektuje existenci rozdílů přirozeného původu mezi oběma pohlavími daných biologickou odlišností. Nicméně míra respektování těchto rozdílů diferencialistický feminismus štěpí na jednotlivé proudy. K nim patří na jedné straně radikální feministky, které vztah mezi muži a ženami chápou jako boj, na druhé straně jsou to křesťanské feministky, které naopak chápou vzájemně se doplňující role mužů a žen. Okrajově sem patří i feministické proudy hraničících až s novopohanstvím, opěvujícím jednotu ženy a přírody, která mužů zůstává nedosažitelná.¹¹⁸

Naproti tomu postkulturalistický feminismus se vymezuje proti oběma předchozím směrům. Postavení žen a mužů považují za „za pouhé sociální konstrukty, tedy za výtvoř historicky nahodilých sociálních praktik“¹¹⁹ I pojmy jako „rodina“, „muž“ a „žena“ chápe jako uměle vytvořené entity, které jsou výsledkem činnosti společenských institucí. Rozvedením této premisy dochází postkulturalistický feminismus k názoru, že heterosexuální rodina založená na sňatku je nepřirozená umělá sociální konstrukce vytvořená k utlačování a nadvládě mužů nad ženami. Současně popírá i existenci pouhých dvou pohlaví a nahrazuje je množstvím sexuálních identit. „*To je samozřejmě cesta k radikální redefinici pojmu ‚rodina‘ – ideálem je ‚zmnožování polymorfních bytostí neurčitého pohlaví‘ a ‚rekonstrukce‘ všech identit. Novou ‚osvobozenou rodinu‘ tak mohou tvořit děti vychovávané například párem sestávajícím z lesbického muže a transvestity a společnost to má nejenom považovat za zcela normální, ale přímo takové uspořádání oceňovat jakožto pokrokové.*“¹²⁰ Kvůli těmto názorům je postkulturalistický feminismus velmi blízký homosexuálnímu hnutí.

Některé ideje, kterými se řídí zmíněné feministické proudy, vycházejí z myšlenek představitelk druhé vlny feminizmu v čele s Betty Friedanovou, některé jsou s nimi naopak ve značném rozporu. Ale i přes částečné neshody v myšlenkových postupech je neoddiskutovatelné, že za několik posledních desetiletí bylo i v oblasti rodinného života dosaženo značného pokroku, který dává ženám více šancí realizovat se ve společnosti.

¹¹⁸ JIREŠ, Jan. *Rodina v pojetí západního feminizmu* [online]. [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/rodina-v-pojeti-zapadniho-feminizmu/>

¹¹⁹ Tamtéž

¹²⁰ Tamtéž

11.4 NOW

Organizace NOW- *National Organization for Women* , vznikla v roce 1966 a její zakladatelkou a zároveň první prezidentkou se stala Betty Friedanová.¹²¹

Tato organizace se primárně zabývala uplatňováním ženských práv ve sféře rodinné, politické a pracovní. Její hlavní náplní práce byl boj proti diskriminaci žen na pracovišti a také proti všem podobám mediálního sexismu, ať už v časopisech či v reklamách. Tato organizace se také zabývala problematikou reprodukčních práv a s ním spojeným právem na interrupci. Své pole působnosti rozšiřovala i na zvýšení vzdělanosti žen. Ovšem organizace NOW nebyla ke všem ženám stejně přívětivá. Ostře vyhraněný názor měla především na ženy s homosexuální orientací. Sama Betty Friedanová označila lesbismus za „levandulovou hrozbu“. Dle jejího názoru lesbismus odpoutává pozornost od opravdové ženské diskriminace.¹²²

Krátce po vzniku organizace NOW byla ratifikována VII. část Zákona o občanských právech. Tento zákon měl zakazovat rozdílnost v přístupu k ženám a mužům na pracovišti a rasovou diskriminaci. Zákon se však nesetkal s úspěchem, a tak se na popud ostatních žen Betty Friedanová rozhodla s touto situací něco udělat. Z těchto důvodů zhotovila první programový bod organizace, která nesla název NOW.¹²³ Tato organizace se také zasloužila o zrušení sexuální diskriminace na školách a také o omezení možnosti propuštění ženy ze zaměstnání, z důvodu uzavření manželství, či narození potomka.¹²⁴

V současné době k nejdůležitějším úkolům patří zejména reprodukční práva a spravedlnost, které jsou pro ženy otázkou života a smrti, ne pouze záležitostí volby. NOW plně podporuje přístup k bezpečnému a legálnímu potratu, k účinné antikoncepci, ke službám v oblasti reprodukčního zdraví a vzdělání pro všechny ženy. Dalším významným cílem organizace je snaha o ukončení násilí na ženách. NOW je jedinečná ve svém přístupu k otázce násilí na ženách, a to ve všech jeho aspektech. Dále je činná v oblastech ekonomické

¹²¹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6, str. 233

¹²² RUPP, Leila J. *Vytoužená minulost: dějiny lásky a sexuality mezi osobami stejného pohlaví v Americe od příchodu Evropanů po současnost*. Vyd. 1. Praha: One Woman Press, 2002. ISBN 80-86356-11-6., str. 140

¹²³ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 520

¹²⁴ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 533

spravedlnosti, diskriminace na základě sexuální orientace, rasismu a rovnosti v odměňování, pracovních příležitostech a politických strukturách.¹²⁵

11.5 Shrnutí

V práci jsem se snažila postihnout nejvýznamnější aspekty díla zakladatelky druhé vlny feminismu Betty Friedanové a přesah jejích myšlenek do současnosti. Právě díky Betty Friedanové a její neohrožené houževnatosti, s jakou se snažila identifikovat problémy trápící velkou většinu žen v poválečném světě, pak ženy žily mnohem šťastnější životy, protože se mohly plnohodnotně seberealizovat, a tak najít svou vlastní identitu, aniž by se od svého okolí dozvídaly, že jsou neženské. Samy mohly přímo zasahovat do dění ve společnosti a ne, jak bylo do té doby obvyklé, pouze prostřednictvím svých manželů.

Mladší generace už nemá takové zkušenosti s poválečnými problémy žen a považuje dosaženou individualitu žen a všechny další „vymoženosti“ druhé vlny feminismu za samozřejmost. Tento fakt, je tedy důkazem, že se revoluce vydala správným směrem a měla dalekosáhlý dopad. Autorka píše: „ *Osobně si myslím, že by v ní naše dcery měly pokračovat; nikdo po nich nechce, aby nám děkovaly – i když se to třeba hezky poslouchá.* “¹²⁶

Každá doba i ta současná přináší mnoho úskalí, přesto je třeba neusnout na vavřínech a k problematice se postavit zpříma, tak jako to dělaly feministky minulého století. Právě těmto ženám patří velké uznání, protože se dokázaly vypořádat s příkořím, které jim daná doba přinášela. Bez nich by svět nebyl takovým, jakým je dnes.

¹²⁵ National Organization of Woman [online]. Dostupné z: <http://now.org/about/our-issues/>

¹²⁶ FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmluvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2., str. 8

12 Závěr

Cílem práce bylo uceleně shrnout ústřední myšlenky americké feministky Betty Friedanové zachycené v díle *Feminine Mystique* a reflexe jejího přínosu jak v kontextu dané doby, tak i soudobé společnosti. V práci je popsána historie feminismu včetně jeho následného štěpení na jednotlivé směry a jsou zde osvětleny i některé základní pojmy, úzce související s tímto tématem.

Pozornost je věnována i zachycení nesporných přínosů druhé vlny feminismu, jíž se stala Betty Friedanová hlavní představitelkou a publikací svých myšlenek v knize *Feminine Mystique* podstatně přispěla k jejímu startu. Je nutno přiznat že zadané téma je velice obsáhlé, a proto by v daném rozsahu práce bylo velice obtížné podrobně rozpracovat všechny názory obsažené v díle. Proto je práce pouze zaměřena na stěžejní myšlenky autorky a popis vybraných aspektů druhé vlny feminismu.

Práce obsahuje i část věnovanou zhodnocení přínosu Betty Friedanové a způsobu jakým se její nejdůležitější teze promítly a stále promítají do života současné společnosti. Závěrem je nutno vyzdvihnout význam druhé vlny feminismu na společenské změny, které by bez přičinění angažovaných žen, a hlavně Betty Friedanové, zřejmě vůbec nespátřily světlo světa.

Přes nesporné důkazy o dosažených úspěších však stále existuje řada sporných bodů, které je nutno řešit, aby se ženy domohly svých práv, odpovídajících životních podmínek a rovnocenného společenského postavení. V těchto oblastech čeká současné organizace, zabývající se ženskými otázkami, ještě spousta práce, ale díky Betty Friedanové a druhé vlně feminismu, již byly položeny pevné základy, na kterých je možno do budoucna stavět.

Seznam literatury

Monografické publikace:

CASTRO, Ginette. *American feminism: A contemporary history*. New York: New York University Press, 1990

FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1909-1913*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997

FRIEDAN, Betty. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou Předmlouvou a Epilogem autorky. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86861-71-6

HOROWITZ, Daniel. *Betty Friedan and the Making of „The Feminine Mystique“: The American left, the Cold War and Modern feminism*. Amherst MA: University of Massachusetts Press, 2000

KICZKOVÁ, Zuzana (ed.) a Marianna SZAPUOVÁ (ed.). *Rodové štúdiá: súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. 1. vyd. V Bratislave: Univerzita Komenského, 2011, 510 s. ISBN 978-80-223-2934-7

O'NEILL, William L. *Feminism in America: A history*. 2nd rev. ed. New Brunswick: Transaction Publishers, 1989

OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6

OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998

OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*, Libri/Slon, Praha 2004

RENZETTI, Claire M a Daniel J CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2

RUPP, Leila J. *Vytoužená minulost: dějiny lásky a sexuality mezi osobami stejného pohlaví v Americe od příchodu Evropanů po současnost*. Vyd. 1. Praha: One Woman Press, 2002. ISBN 80-86356-11-6

SHERMAN, Janann. *Interviews with Betty Friedan*. Jackson: University Press of Mississippi, 2002

VALDROVÁ, Jana. *Abc feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004

VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost*: [vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií]. Vyd. 1. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-3

Velký sociologický slovník: I. svazek A-O. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-718-4164-1

Internetové zdroje:

Absolventi vysokých škol očima genderu. Statistikaamy [online]. [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2016/03/absolventi-vysokych-skol-ocima-genderu>

Jak odstranit platovou nerovnost mezi ženami a muži v Evropské unii [online]. [cit. 2016-04-19]. ISBN 978-92-79-36088-6. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_pay_gap/140319_gpg_cs.pdf

JIREŠ, Jan. *Rodina v pojetí západního feminizmu* [online]. [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/rodina-v-pojeti-zapadniho-feminizmu/>

National Organization of Woman [online]. Dostupné z: <http://now.org/about/our-issues/>

O odstranění genderových stereotypů v EU [online]. [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2012-0401+0+DOC+XML+V0//CS>

The Male-Female Ratio in College. Forbes.com [online]. [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.forbes.com/sites/ccap/2012/02/16/the-male-female-ratio-in-college/#276fd0291525>

West Valley College, 2014. [online]. Poslední změna 18. 3. 2014. [Cit. 22. 3. 2014]. Dostupné z: http://instruct.westvalley.edu/kelly/Distance_Learning/History_17B/Readings/Friedan.htm.

Periodika:

KŘÍŽOVÁ, Alena, Trond PETERSEN a Andrew M. PENNER. *Genderové nerovnosti v odměňování na stejné pracovní pozici: sociální vyloučení žen*. Gender, rovné příležitosti, výzkum. 2008, 8(2/2008)

Seznam obrázků

- Obrázek 1 - Graf vývoje počtu přihlášených studentů na amerických univerzitách..... 37**
- Obrázek 2 - Počet absolventů veřejných vysokých škol podle pohlaví, 2014, (v tis.)..... 38**
- Obrázek 3 - Rozdělení povinností v domácnostech mezi ženy a muže 43**